

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Vztah dítěte staršího školního věku
ke konkrétní sakrální architektuře

The older school-age child's relationship
to the particular sacral architecture

Vypracovala: Karolína Šuchmanová
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc.

České Budějovice 2015

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 21. 4. 2015

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své diplomové práce doc. PaedDr. Radko Chodurovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval. Dále děkuji učitelům oslovených základních škol za ochotu ke spolupráci a všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace. Chci také poděkovat své rodině a přátelům za trpělivost a cenné připomínky.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zjištění vztahu žáků staršího školního věku k sakrální architektuře. Teoretická část obsahuje literární komparaci dostupných pramenů vztahující se ke gotické a barokní architektuře. Také se věnuji psychologickému popisu pubescenta a jeho charakteristice z emocionálního a sociálního hlediska. V praktické části jsem zpracovala kvantitativní výzkum, který se zabýval tím, jaké mají žáci znalosti a vědomosti o barokní a gotické architektuře a o památkách ve svém okolí. Výzkum proběhl u žáků šestých a devátých tříd základních škol formou dotazníkového šetření.

Klíčová slova: baroko, gotika, architektura, pubescence, výzkum

Abstract

The objective of this thesis are the findings of the older school-age pupils' relationships to the sacral architecture. The theoretical part contains the literary comparison of the available sources related to the gothic and baroque architecture. I dedicate to the psychological description of the pubescent and characterization of the emotional and social aspects, too. I elaborated the quantitative research which was engaged in pupils' knowledge and understanding of the baroque and gothic architecture and monuments in their area in the practical part. The research was realized by means of the questionnaire inquiry among pupils of 6th and 9th grades of primary schools.

Key words: baroque, gothic, architecture, pubescence, research

Obsah

Úvod.....	7
1 Gotika	9
1.1 Stavební hmoty a druhy	10
1.2 Základní gotické architektonické prvky.....	12
1.2.1 Klenba.....	12
1.2.2 Lomený oblouk.....	13
1.2.3 Opěrný systém.....	14
1.2.3 Kružba.....	15
2 Gotika v českých zemích	15
2.1 Raná gotika.....	16
2.2 Vrcholná gotika	17
2.3 Pozdní gotika	19
3 Baroko.....	20
3.1 Stavební hmoty a druhy	21
3.2 Iluzionismus v barokní architektuře	24
3.3 Pohyb a prostor v barokní architektuře.....	24
3.4 Základní barokní architektonické prvky	27
3.4.1 Portály a okna.....	27
3.4.2 Klenby a střechy.....	27
4 Baroko v českých zemích	28
4.1 Rané baroko.....	28
4.2 Vrcholné baroko	29
4.3 Pozdní baroko - rokoko	31
5 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále	32
5.1 Rožmitál pod Třemšínem.....	32
5.1.1 Památky Rožmitálu pod Třemšínem.....	33
5.2 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále	34
6 Období dospívání	37
6.1 Členění dospívání	38
6.1 Období pubescence	38
6.1.1 Citové vztahy	39
6.1.2 Socializace	41
6.1.3 Volný čas	42

7 Výzkum – Vztah dítěte staršího školního věku k architektuře.....	44
7.1 Stanovení cílů výzkumu.....	44
7.1.1 Cíle výzkumu	44
7.1.2 Výběr respondentů	44
7.1.3 Metody výzkumu.....	45
7.1.4 Hypotézy	45
7.2 Rozbor odpovědí žáků	47
7.2 Potvrzené a nepotvrzené hypotézy výzkumu.....	64
7.3 Závěr výzkumu	68
8 Závěr práce	70
9 Seznam použité literatury.....	72
10 Přílohy.....	76

Úvod

*"V architektuře vždy existuje nějaký hlubší motiv, který vykukuje jakoby zpoza rohu: myšlenka na stvoření ráje. To je jediný smysl a účel našich budov. Nebudeme-li nosit tuto myšlenku stále s sebou, budou naše stavby obyčejnější, triviálnější a život se stane - tedy, co vůbec zbude ze života? Každá budova, každé architektonické dílo je symbolem, který nám má ukázat, že chceme zde na zemi vystavět ráj pro obyčejné smrtelníky."*¹

Alvar Aalto, 1958

Tématem mé diplomové práce je vztah dítěte, konkrétně na druhém stupni základní školy, k sakrální architektuře. Toto téma jsem si zvolila, protože mi přijde zajímavé a pro mě, jako začínající pedagožku, i přínosné.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a výzkumnou. Teoretická část se zabývá gotickým a barokním slohem a vymezení jejich názvů. Zabývala jsem se druhy staveb a jejich základními architektonickými prvky. Krátce jsem se také věnovala gotickému a baroknímu umění v Čechách.

Tato práce rezignuje na hlubší přehled gotické a barokní architektury. Všímá si zejména obou projevů těchto slohů, se kterými se dítě bezprostředně setkává v českém prostředí menšího města.

Věnovala jsem se také rozboru kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále a obecnému seznámení s jeho okolím. Tento farní kostel jsem si vybrala, protože je nejstarší památkou v Rožmitále pod Třemšínem a zároveň i největší dominantou Starého Města. Kostel byl původně gotický, ale poté byl přestavěn do nynější barokní podoby.

Celá jedna kapitola je věnována vývojovému období dospívání. Zde jsem tuto etapu nejprve popsala a také ji rozčlenila. Největší část kapitoly je věnována fázi pubescence, která trvá zhruba od jedenácti do patnácti let. Charakterizovala jsem změny citového prožívání pubescentů a jejich zařazení do společnosti. Popsala jsem také jejich zájmy, které jsou důležitým prvkem pro můj výzkum.

---

¹ Archiweb. Alvar Aalto [online]. 2002 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&id=22&action=show>

Ve výzkumné části došlo na zpracování dotazníkové šetření toho, jak děti šestých a devátých tříd vnímají sakrální architekturu. Žáci šestých a devátých tříd byli zvoleni proto, abych zjistila rozdíl mezi jejich vědomostmi. Nejprve jsem si stanovila cíle a předpoklady výzkumu. Přiblížila jsem metody výzkumu a specifikovala výzkumný vzorek. Dotazníky byly rozdány do základních škol v Rožmitále pod Třemšínem, v Bohutíně a v Příbrami. Konečné výsledky jsou zpracované do grafů doprovázených doplňkovým textem.

1 Gotika

Termín gotika vznikl až v pozdní renesanci. Původně se tato tvorba označovala jako galská a poté byla italským renesančním architektem a sochařem Filaretem pojmenována maniere gotique, tedy způsob středověkých. Dali jí jméno podle germánského kmene Gótů.² Termín gotika bylo hanlivé označení slohu, který byl pro humanisty barbarský a anti-klasický. Ve Francii tento sloh označili jako ogival.³

Gotika vznikla ve Francii kolem roku 1150 a postupně se šířila do celé Evropy. Ve druhé čtvrtině 13. století tento sloh přišel do českých zemí a přetrvával tu zhruba tři staletí.⁴ Dělí se na ranou gotiku, která u nás trvala do začátků 14. století, vrcholnou gotiku, která se kryje s dobou panování Lucemburků, tedy od roku 1310 do roku 1419 a nakonec na pozdní gotiku, která se také nazývá vladislavská podle Vladislava II. Jagellonského, za něhož dosáhla rozkvětu. Trvá do 30. let 16. století.⁵

Změna slohu se odehrála v atmosféře velkého intelektuálního vzrušení, politického vývoje a zesílené převahy světské církve. Raná gotika byla v podstatě městský sloh, rozvíjený v bohatých městech, zatímco románský sloh byl klášterní a nacházel se ve vzdálených údolích.⁶

Gotika jako jediná tvoří zcela osobité vlastní tvarosloví a skladebnost. Tvary i ornamentiku vyvozuje z antické, římské a z části i řecké architektury. Hlavními prvky gotiky jsou lomený oblouk, žebrová klenba, opěrný systém a vertikálnost. Lomený oblouk umožňuje užít stejně vysoké klenby nad prostorem o různé šíři, což je u románského půlkruhového oblouku vyloučeno. Tlaky kleneb směřují více šikmo dolů a dají se opěrným systémem podchytit natolik, že jsou stěny odhmotňovány zvětšujícími se okny, dělenými pruty a ve vrcholu obrzci kružeb.⁷

Gotika se tedy začala formovat ve čtyřicátých letech 12. století ve Francii, kdy začal opat Suger s přestavbou karolínského kostela v opatství St. Denis. Opat Suger byl jedním z mála středověkých stavebníků, kteří měli jasnou

---

² SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 158.

³ RAEBURN, M. a kol. *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993, s. 99.

⁴ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 50.

⁵ Tamtéž, s. 52, 53, 55.

⁶ RAEBURN, M. a kol. *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993, s. 99.

⁷ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 49, 50.

představu, jakou chtějí mít stavbu. Věřil v transcendentální sílu světla a barvy, a proto požadoval velká okna, do nichž by bylo zasazeno barevné sklo. Starší karolínská stavba byla příliš malá, z toho důvodu se měla zavést opatření pro přiměřený oběh poutníků ke schránce s ostatky o svátcích. Řešením bylo použití lomeného oblouku a žebrové klenby. „V St. Denis, kde klidný, zvlněný půdorys chórových kaplí umožňoval, aby se do chrámu linula záplava barevného světla mnohem většími okny, a kde dvojitý chórový ochoz skýtal více prostoru k cirkulaci, mají klenební pole velmi nepravidelný tvar.“⁸

Architekt postavil nejprve všechny oblouky (arkádové, klenební) a některé z nich udělal lomené, takže oblouky odlišného rozponu měly svorníky stejně vysoko. Vyzdil nepravidelné výplně mezi žebry a tím prokázal, že funkce vyzdívky může být oddělena od funkce žebra. Co sloužilo předtím jako dekorace, se nyní stalo tektonickou oporou. Architekt použil lomený oblouk i žebrovou klenbu v nové kombinaci, aby vyřešil praktický problém. Později tyto prvky byly přizpůsobeny tak, aby vystihovaly představy o ideálním vzhledu velkého chrámu.⁹

Výstavba se rozdělila na dvě samostatné části. Jedna probíhala za západním průčelím starého kostela, druhá za jeho východním závěrem. Až v polovině 13. století byly tyto dvě části spojeny, a to ve stylu zcela odlišném od všeho, co si Suger představoval.¹⁰

Na západní straně Suger plánoval velkolepé průčelí se dvěma věžemi a třemi portály. Některé dveře portálů, možná i všechny, byly z bronzu a jeden z tympanonů nad nimi byl vyplněn mozaikou. Vzor pro bronzové dveře poskytla stavba starého chrámu sv. Petra v Římě. V jistém smyslu bylo Sugerovým cílem postavit ve Francii italský kostel. Je i možné, že sem někteří sochaři přišli z Itálie, jelikož jsou na portálech v St. Denis reliéfy, které připomínají obdobná díla v Modeně.¹¹

1.1 Stavební hmoty a druhy

Nejčastěji se stavělo z kamene a z cihel. Kvádry kamene se neomítaly, kdežto lomové zdivo vždy. Uprostřed kvádrů se můžeme setkat s pravidelně vyhloubenými důlky, za které se kámen při stavbě zachycoval a dopravoval se

---

⁸ RAEBURN, M. a kol. *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993, s. 101.

⁹ Tamtéž, s. 101.

¹⁰ KIDSON, P. *Románské a gotické umění*. Praha: Artia, 1973, s. 85.

¹¹ Tamtéž, s. 85.

tak na místo osazení. Cihly byly vysoké osm až jedenáct centimetrů, zůstávaly zvenčí neomítané a někdy byly šedě nebo zelenavě glazované. Spárování vazeb, které cihly vytvářely, mělo obloučkový nebo rakvičkový tvar. Gotické omítky jsou charakteristické nerovným a nepravidelně zvlněným povrchem.¹²

Také se používalo tvarovek s čtvrtválcovým vyžlabením, z nichž se skládalo podloubí nebo profily archivolt oblouků. Dále tvarovek příslušně profilovaných na klenební žebra a keramické ornamentální dílce na ostění oken a portálků.¹³ Teplejším materiálem bylo dřevo, které sloužilo i ve formě srubů vložených dovnitř do už zděné architektury.¹⁴ Dále se používalo vápno, sádra, kovy a sklo.¹⁵

V gotické době se nejvíce stavěly hrady, tvrze, města a kláštery, ale i radnice, kostely, a dokonce i inženýrská díla, např. kamenné mosty.

Hrady se dělily podle vlastnictví na královské, panské a hrady církevních hodnostářů, např. biskupské. Sloužily jako majitelovo sídlo, ke kterému většinou přiléhalo město, jiné měly strážní a obrannou funkci.¹⁶

K obraně hrady používaly přírodní opevnění. Podle přírodních podmínek je vytvářely valy, příkopy a hradby. V některých případech je tvořily rozlehlé vodní nádrže, buď přírodní anebo umělé u tzv. blatných hradů. Oproti románské době, kde byla hradba tvořena plynulým prstencem mohutné zdi, se snaží v gotice rozdělit opevnění do jednotlivých částí podle účelu. Dávali přednost válcovým hradebním věžím s uvnitř klenutými prostorami. Věže byly vyšší než hradební zeď a byly opatřeny malými střílnami. Pozornost byla věnována také vstupům, které procházely celým systémem opevnění. Často byly umístěny ve vícepatrových budovách, nebo to byly samostatné věže. Na hradě stávala sálová nebo palácová budova, která měla nejčastěji obdélníkový půdorys.¹⁷

Oproti řadě samostatně stojících hradů se stavěly zemanské tvrze, které byly umístěny ve vsích. Tvrze také vyhledávaly přírodní opevnění, ale silnějšímu náporu nemohly vzdorovat, a proto velká většina zanikla. Vytvořilo se několik základních typů tvrzí: kruhový, palácový a věžový.¹⁸

---

¹² HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 50, 51.

¹³ Tamtéž, s. 51.

¹⁴ Tamtéž, s. 51.

¹⁵ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 163.

¹⁶ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 59.

¹⁷ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 160.

¹⁸ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 61.

Města se v našich zemích objevují až ve 13. století jako právní a správní celky.¹⁹ Vznikala narůstáním starších osídlení, tzv. historických jader, nebo zakládáním. Rozšiřující se města se rozrůstala podle jednotlivé potřeby, neměla při budování žádnou jednotnou koncepci. Avšak nově založená města vykazují půdorysný rozvrh. Městský život se koncentroval na náměstí, které fungovalo jako tržiště. Ve městech vznikala různá zařízení prospěšná k rozvoji městského života. Uprostřed náměstí byla postavena kašna a zajišťovala tak občanům pitnou vodu, nebo sloužila jako zdroj vody pro uhašení požárů.²⁰ Ve 14. století vznikly na náměstí nebo v jeho blízkosti radnice. Dále se ve městech nacházela škola, zbrojnice, masné a chlebné krámy a farní kostel se hřbitovem.²¹

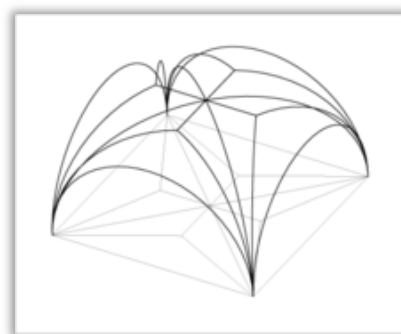
Vedoucí místo ve stavební činnosti zaujímalo budování kostelů. Prvotní je stavba katedrály, tedy biskupský kostel, kde je katedra a stolec biskupa. V gotice je to chrám s ochozem kolem chóru, věncem kaplí a rozvinutým opěrným systémem. Katedrály lze považovat za vrchol středověkého stavitelského umění, kde se spojilo konstrukční úsilí s výtvarným snažením.²²

1.2 Základní gotické architektonické prvky

1.2.1 Klenba

Základem gotických konstrukcí byla žebrová klenba, která byla stavěna pomocí lomeného oblouku. Žebra mohla být využita buď jako součást nosné konstrukce, nebo jako dekorace. Podle formy se rozlišuje křížová, žebrová, hvězdová nebo síťová klenba.²³

„U hvězdové klenby zůstal základní nosný kříž úhlopříčných žeber zachován a každý trojúhelníkový díl klenebního pole byl rozdělen např. třemi dalšími žebry, která vycházela z vrcholu a patek klenby, na tři díly.“²⁴

Obrázek 1 Hvězdová klenba

¹⁹ Tamtéž, s. 61.

²⁰ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 159.

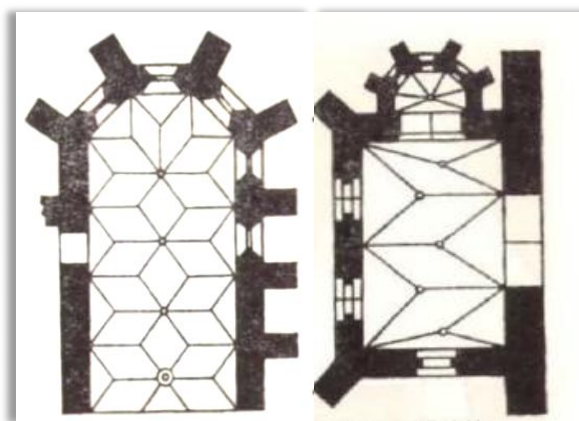
²¹ HEROUT, J. *Století kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 64.

²² SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 163.

²³ TOMAN, R. *Gotika: Architektura – Sochařství – Malířství*. Praha: Slovart, 2005, s. 22.

²⁴ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 163.

U síťové klenby byl více žebry, která propojovala protější podpory lomeně, nahrazen kříž úhlopříčných žebor. Vznikla tak žebrová síť, jejíž pevnost závisela na všech stycích žebor.²⁵ Síťové klenby jsou dvojího typu – parléřovská, podle Parléřovy klenby ve sv. Vítu v Praze, a obkročná.²⁶

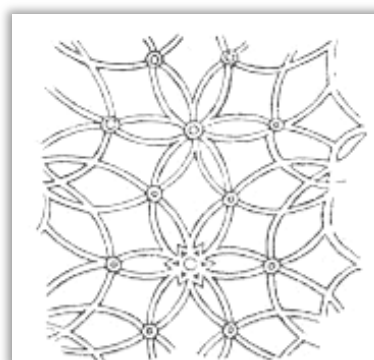

Obrázek 2 Síťová klenba parléřovská a obkročná klenba.

Klenutí se dále propracovávalo a tím vznikla vějířová klenba konstruována tak, že žebro bylo otáčeno kolem svislé osy podpory. Pro pozdní gotiku byla typická kroužená klenba, jejíž žebra jsou tvořena prostorovou křivkou a ne rovinnou. Dále byla oblíbená sklípková klenba, v níž nebyla použita žebra. Klenutá plocha je porušena negativními diamanty, které v ní vytvářejí hluboké geometrické prohlubně.²⁷

Obrázek 4 Sklípková klenba

Obrázek 3 Kroužená klenba

1.2.2 Lomený oblouk

Lomený oblouk měl proti románskému půlkruhovému různé výhody, jelikož umožňoval užít stejně vysoké klenby nad prostorem o různé šíři. Tlaky kleneb směřují více šikmo, a proto mohou být stěny slabší a jsou stále více odhmoťňovány zvětšujícími se okny.²⁸

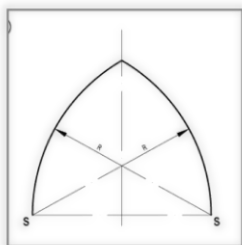
²⁵ Tamtéž, s. 163.

²⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 62.

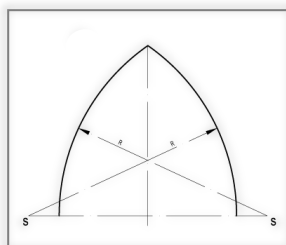
²⁷ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 164.

²⁸ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 50.

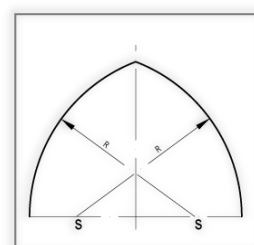
Lomený oblouk byl obvykle vytvořen dvěma úseky kružnice, jejichž středy byly různě umístěny: uvnitř, nebo venku rozponu, v patkách nebo pod patkami. Podle toho vznikly tvary gotických oblouků: stlačený, šedesátistupňový (rovnostranný) a převýšený.²⁹

Obrázek 7
Šedesátistupňový oblouk

Obrázek 5 Převýšený oblouk

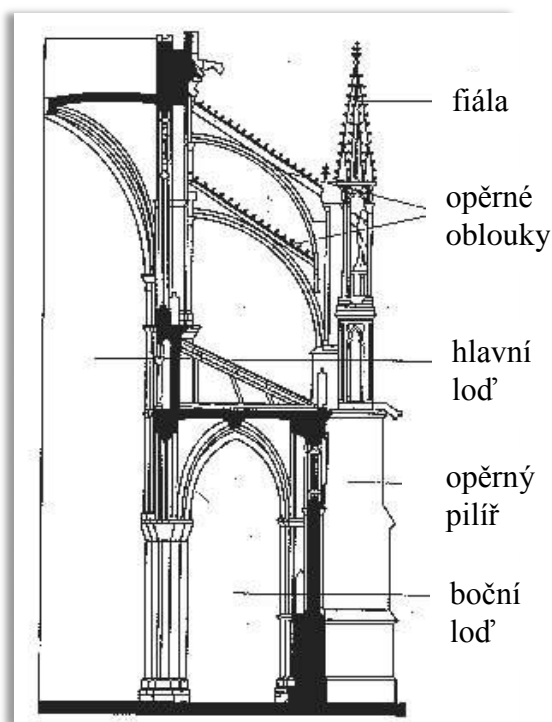
Obrázek 6 Stlačený oblouk

Lomený oblouk byl též nazýván gotický nebo hrotitý. Mimo tento oblouk byly užívány, zejména v oknech, oblouky různých tvarů, jako oslí hřbet, jetelový list, tudorovský a mnoho dalších.³⁰

1.2.3 Opěrný systém

V gotické sakrální architektuře se využívá zejména opěrného systému, kamenné konstrukce, k zachycení a rozvodu šikmých tlaků. Skládá se z opěrných pilířů a oblouků.³¹

Opěrný oblouk se opíral o zdivo vymezující zaklenutý prostor horním koncem a dolním se opíral do pilíře. Účelem bylo přesunout šikmý tlak klenby na pilíř, který ho převádí do základové půdy.³²

Obrázek 8 Opěrný systém

²⁹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 163.

³⁰ Tamtéž, s. 163.

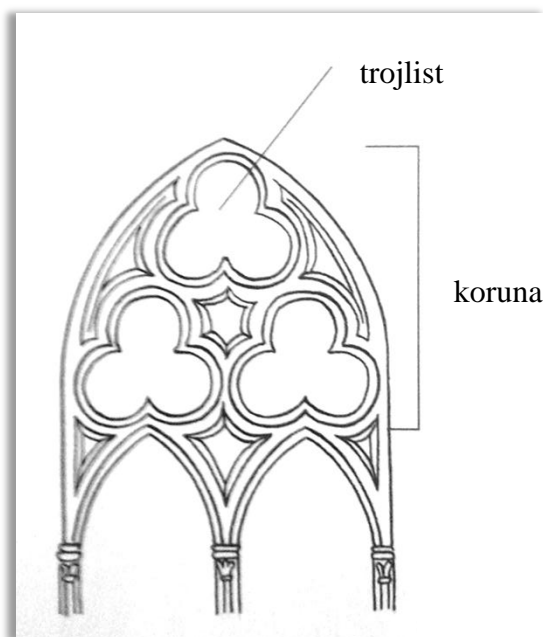
³¹ CHODURA, R. *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999, s. 41.

³² SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 165.

Aby šikmý tlak byl správně nasměrován do centra pilíře, tedy do jeho vnitřní třetiny, býval pilíř nahoře zatěžkán neobvyklou nástavbou. Byl to velmi plastický a plastikami zdobený nástavec, kamenný jehlan, zvaný fiála.³³ V gotické architektuře byla fiála konstrukční a dekorativní prvek, ukončující opěrné pilíře a vimperky.³⁴

1.2.3 Kružba

Kružba je stavební ornament gotiky, který je geometricky konstruován. Vyvinula se hlavně kvůli odlišení horní části velkých oken, avšak později byla také používána ke členění ploch zdiva, vimperků a štítů. Základními tvary kružby jsou list, který může mít podobu trojlistu, čtyřlistu nebo mnoholistu, a plamének, používaný v pozdní gotice. Kružbové okno je složeno z koruny podepřené okenními sloupky.³⁵

Obrázek 9 Kružbové okno

2 Gotika v českých zemích

Do českých zemí přišla gotika v první polovině 13. století za vlády rodu Přemyslovců.³⁶ Dělí se na ranou gotiku, která u nás trvala do začátků 14. století, vrcholnou gotiku, která se kryje s dobou panování Lucemburků, tedy od roku 1310 do roku 1419, nakonec na pozdní gotiku, která se také nazývá vladislavská podle Vladislava II. Jagellonského, za něhož dosáhla rozkvětu. Trvá do 30. let 16. století.³⁷

³³ Tamtéž, s. 165.

³⁴ CHODURA, R. *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999, s. 16.

³⁵ TOMAN, R. *Gotika: Architektura – Sochařství – Malířství*. Praha: Slovart, 2005, s. 23.

³⁶ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 171.

³⁷ HEROUT, J. *Století kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 52, 53, 55.

2.1 Raná gotika

Podstatnou část rané gotiky tvoří gotika zvaná cistercko-burgundská, kterou k nám přinesli cisterciáci z Burgundska. U této gotiky působí mechanická skladebnost. Jednotlivé články nesrůstají, ale působí dojmem, jako by byly složeny ze stavebnice. Patrné je to na válcových příporách v koutech a na plochách křížových pilířů nebo na sloupcích v stále ještě ústupkových portálech. Každé klenební žebro dosedá na vlastní příporu, která má svoji hlavici, patku a sokl. Příznačné jsou i trojlaločné obloučky, neboli jetelový list, u portálů i v kružbách.³⁸

Ve 13. století jsou klenby kromě křížových i šestidílné a v menších centrálních prostorách se objevují hvězdové klenby. Vyskytují se rovněž obkročné klenby, neboli skákavé. U menších kostelíků bývá přibližně čtvercové presbyterium o jednom poli křížové klenby.³⁹

V přechodném románsko-gotickém období vznikly pozoruhodné stavby. Především klášterní stavba v Třebíči. Tento benediktinský klášter získal ve svém závěru osmidílnou gotickou klenbu.⁴⁰

Gotické kláštery a kostely vybuodovaly cisterciácké stavební huti. Na klášteře v Předklášteří u Tišnova je bohatě odstupňovaný gotický portál figurálně zdobený.⁴¹ Dále Cisterciáci vystavěli kapitulní síň v Oseku kolem roku 1240, křížovou chodbu na Velehradě před rokem 1250, portál v Hradišti nad Jizerou v roce 1260 a patrovou královskou kapli v Plasech. *„Cisterciáci stavěli chrámy bez věží, s prostorným průčelím a pravoúhlým závěrem, bez vnějšího opěrného systému, potlačovali snahu po odhmotnění a vertikalitě a uplatňovali charakteristické stavební prvky, náběžní štítky ve výběžích žeber, žebra vejcovitého profilu, šestidílnou klenbu, konzolové přípory, talířové patky, prstenec, houbovitě krycí desky, bobulovitou a palmetovou výzdobu hlavic.“*⁴²

Druhá polovina 13. století za vlády Přemysla Otakara II. a Václava II. je příznačná pro zakládání kolonizačních měst, hradů a velkých klášterů, nebo jejich znovuvýstavby. V této době vznikl nejstarší kamenný most v Písku.⁴³

Dva nejvýznamnější jihočeské cisterciácké kláštery byly Vyšší Brod a Zlatá Koruna. Vyšší Brod založil Vok z Rožmberka roku 1259 a Zlatou korunu

---

³⁸ Tamtéž, s. 52.

³⁹ Tamtéž, s. 53.

⁴⁰ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 176.

⁴¹ Tamtéž, s. 176.

⁴² MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: Idea servis, 2004, s. 118.

⁴³ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 53.

zřídil Přemysl Otakar II. roku 1263. Dále byly vybudovány královské hrady Křivoklát, Bezděz a brněnský Špilberk, šlechtický hrad Jindřichův Hradec a biskupský Horšovský Týn.⁴⁴

V chrámech se používala zeď, někdy zdobená malbou. Prostory byly osvětleny úzkými nevysokými okny. Tyto prostory působily přívětivým dojmem, který byl zvyšován přiměřenými poměry šířky k výšce.⁴⁵

Na přelomu 13. a 14. století vystřídala románský kostel cisterciáckého kláštera v Sedlci u Kutné Hory gotická novostavba. Stavba byla založena na katedrálním půdorysu, s dlouhým uzavřeným presbytářem, s ochozem a věncem trojboce vystupujících kaplí. V 18. století byla stavba přestavěna barokní gotikou. Sedlecký kostel byl první monumentální vrcholně gotickou stavbou.⁴⁶

Roku 1292 byl založen Václavem II. cisterciácký kostel a klášter ve Zbraslavi. Tato stavba byla zničena. Podle plánu, který byl nalezen roku 1850, měl mít klášter trojlodní síňový obdélný presbytář, přečnávající příčnou loď a dlouhé bazilikální trojlodí.⁴⁷

2.2 Vrcholná gotika

Období vrcholné gotiky v Čechách se kryje s vládou Lucemburků. Z doposud mezinárodního slohu se stává sloh regionálně zabarvený, tzv. česká gotika. Toto umění dosahuje v sochařství a malbě evropského měřítka.⁴⁸ V architektuře se plně vyrovnala svému francouzskému vzoru, jak v rozměrech a tvarech staveb, tak množstvím vystavěných kostelů.⁴⁹

Česká gotika ovládla monumentální tvorbu za doby Karla IV. i komorně laděné stavby Václava IV. Svého vrcholu dosáhla roku 1400 ve slohu, který se nazývá *krásný*, nebo *měkký*. Snaží se o jednotný, najednou vnímatelný prostor, zbavený přemíry architektonických článků. Konzoly přebírají funkci přípor, které se zkracují a nakonec se žebra zasekávají přímo do stěn nebo do těla sloupku. Vzniká nový typ prostoru, zejména dvoulodí. Objevují se síťové klenby dvou typů. Parlěřovská, užitá Parlěrem ve vysokém chóru svatovítské katedrály,

⁴⁴ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: Idea servis, 2004, s. 119.

⁴⁵ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 176.

⁴⁶ BENDA, K. a kol. *Dějiny českého výtvarného umění I*. Praha: Academia, 1984, s. 171.

⁴⁷ Tamtéž, s. 171.

⁴⁸ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 53.

⁴⁹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 178.

a milevská, uplatněná v presbyteriu sv. Jiljí v Milevsku. Oblíbená je i obkročná klenba.⁵⁰

Za vlády Karla IV. vznikl neobvyklý rozmach stavební činnosti. Karel IV. se projevil jako stavebník, urbanista, sběratel a geniální organizátor při zakládání Nového Města pražského roku 1348. Z Prahy se stalo největší evropské město po Římu.⁵¹

Na Pražském hradě začal stavět první gotickou katedrálu francouzského typu u nás, katedrálu sv. Víta. Stavbou chrámu byl pověřen francouzský architekt Matyáš z Arrasu roku 1344. Navrhl stavbu především podle dómu v Narbonnu. Vybuodoval chór, ohoz, mezi opěrnými pilíři osm kaplí a zdivo vyvedl do výše triforia, vše ve stylu přísné lineární vrcholné gotiky.

Po smrti Matyáše z Arrasu se stal architektem Petr Parlář z Gmündu. S příchodem Petra Parláře nastaly podstatné změny v pojetí celé stavby.⁵² Od začátku se projevil jako tvůrčí a samostatný architekt. Dokončil rozestavěnou kapli sv. Kříže a dál pokračoval kaplí Martinickou, vystavěnou na čtvercovém půdorysu. Roku 1362 dodělal skvělou sakristii, kde použil visuté svorníky.⁵³

Tvorbu Parláře vystihuje od začátku výrazná gradace. Prvním vyvrcholením bylo dokončení Svatováclavské kaple roku 1366. Vnitřek kaple je protikladem skromného vnějšku. Kaple má čtvercový půdorys a její prostor uzavírá neobyčejná síťová klenba. Stěny kaple byly obloženy leštěnými polodrahokamy. Od roku 1371 začal růst katedrály nad úroveň kaplí a ochozu. Stavbu začali od západu východní zdí příčné lodi, která byla ukončená na severu i jihu vzdušnými šnekovými schodišti, které nemělo obdoby.⁵⁴

„Umělecké hledání, projevující se při řešení ohozových kaplí, vystřídala velkolepá, ucelená koncepce. Stěny presbytáře potlačují vysoká okna se složitými, převážně plaménkovými kružbami. Štíhlou hmotu kněžiště z velké části zastírá opěrný systém.“ Vše vrcholí fiálami, které vyrůstají z opěrných pilířů a z balustrády, zakrývající patu střechy. Opěrný systém byl tak dokonalý, že předstihl i francouzské příklady.⁵⁵

---

⁵⁰ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 54.

⁵¹ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: Idea servis, 2004, s. 121.

⁵² SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 178.

⁵³ BENDA, K. a kol. *Dějiny českého výtvarného umění I*. Praha: Academia, 1984, s. 183.

⁵⁴ Tamtéž, s. 183, 184.

⁵⁵ Tamtéž, s. 184.

Parléřovou tvorbou bylo do katedrály dáno mnoho nových výtvarných myšlenek, které předbíhaly vývoj architektury jak u nás, tak i na západě. Když roku 1399 Parléř zemřel, chrám ještě nebyl hotov.⁵⁶

Až roku 1859 byla založena jednota pro dostavbu a v roce 1873 položil základní kámen pro západní část chrámu Josef Kranner. V roce 1899 je hotov projekt od architekta Josefa Mockera a až roku 1929 byl chrám prací architekta Kamila Hilberta dokončen.⁵⁷

Parléřova huť byla značně rozvětvená. Postavila kapli Všech svatých u královského paláce na Pražském hradě, Karlův kamenný most, Staroměstskou mosteckou věž a katedrální chóry chrámu sv. Bartoloměje v Kolně nad Labem a sv. Barbory v Kutné Hoře.⁵⁸

2.3 Pozdní gotika

Začátek pozdní gotiky je těžké přesně určit, neboť řada jejích prvků proniká do architektury už v průběhu vrcholného období. Vrchol pozdního období nastává v době panování Vladislava II. Jagellonského.⁵⁹

Plynulý vývoj gotické architektury u nás přerušily husitské války a v poslední třetině 15. století vzniká pravá pozdní gotika, především v dílech Matěje Rejska a Benedikta Rieda z Pístova.⁶⁰

„Dílo Rejskovo, plné tvarové vynalézavosti, vyhovuje bohatostí až přeplněností detailu, zejména ornamentiky, především vkusu zbohatlých měšťanů, kdežto královský stavitel Benedikt Rejt neboli Ried, svou velkorysou koncepcí zejména v řešení prostoru a do důsledku domyšlenými krouženými klenbami povznáší českou architekturu opět do čela evropského umění.“⁶¹

Hlavními znaky pozdní gotiky jsou například oblouky oslí hřbet, ve dřících sloupků se používá tordování, v okenních kružbách přetrvávají plaménkové tvary, které se zbavují vnitřních nosů a přetínání a rozmanitost neukončených obrazců. Listy a rozviliny začínají vadnout a objevují se i zvadlé fiály.⁶²

---

⁵⁶ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 179.

⁵⁷ Tamtéž, s. 179.

⁵⁸ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: Idea servis, 2004, s. 121.

⁵⁹ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 44.

⁶⁰ Tamtéž, s. 44.

⁶¹ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 55.

⁶² Tamtéž, s. 55, 56.

3 Baroko

Název baroko pochází z portugalského „barroco“, což znamená nepravidelnou perlu, nebo z italského „barocco“, označující složitou rétorickou paralelu.⁶³ Tento název vznikl až dodatečně a zpočátku byl používán jako posměšek.⁶⁴

*„Baroko je název pro živelný sloh, který ovládl umění a architekturu v 17. století. Tento styl se zrodil v Římě, odkud se rozšířil do celé Evropy. Vzkvétal zejména v katolických zemích a byl silně svázan s náboženskými protireformačním hnutím.“*⁶⁵ Baroko vzniklo z renesance v Itálii kolem roku 1600 a rozvíjelo se přibližně do poloviny 18. stol. Zasáhlo zejména do Flander, Německa, Rakouska, Čech a Polska.⁶⁶ U nás se první náznaky baroka v architektuře objevily na kostele Nejsvětější Trojice na Malé Straně z let 1611-1613 a na Hradě na Matyášově bráně z roku 1618.⁶⁷

Tento sloh má několik fází. S třicetiletou válkou se kryje nejčasnější období, které bývá zahrnováno pod manýrismus. Dále raný barok, který trvá skoro celou druhou polovinu 17. století. Vrcholný barok vládne až do poloviny 18. století a poslední fáze, pozdní barok (rokoko), vyplňuje dobu od 40. let do 70. let 18. století.⁶⁸

Od počátku se tento monumentální sloh rozvíjí dvěma směry – klasicizujícím a dynamizujícím. Klasicizující směr pracuje s tvaroslovím převzatým přes renesanci z antiky. Dynamický styl, zvaný také radikální, je plný pohybu, deformace a netradičně a svobodně pracuje s architektonickými články. Stěny se prohýbají a vlní, půdorys vychází z křivek, elips a z tvarů konvexních a konkávních. Představa o skladbě prostoru se tady znejasňuje.⁶⁹ Dynamický směr převládá ve vrcholném období a svým pojetím, rozevlátostí a pohybem je mnohdy bližší pozdní gotice než renesanci.⁷⁰

Prostor se vytváří jako souhrnná umělecká záležitost sloučením prací architektů, malířů, sochařů a štukatérů. Svůj speciální úkol mají nástěnné malby, které nezdobí jen stěny, ale dotvářejí prostor. Iluzivní malba je jakoby

---

⁶³ CHÂTELET, A. a GROSLIER B. P. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užitě umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996, s. 385.

⁶⁴ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 10.

⁶⁵ GRAHAM-DIXON, A. *Umění - Velký obrazový průvodce*. Praha: Knižní klub, 2010, s. 194.

⁶⁶ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 8.

⁶⁷ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 155.

⁶⁸ Tamtéž, s. 156.

⁶⁹ Tamtéž, s. 156, 157.

⁷⁰ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 105.

pokračováním stavebního prostoru a divák tak nepozná, kde končí stěna a kde pokračuje malba.⁷¹

Barokní umění působí hlavně na smysly pozorovatele. Chce upoutat svým iluzionismem a dynamikou forem. Diváka chce přesvědčit a vyvolat v něm vnitřní účast. Někdy je baroko vnímáno jako přepjaté, toužící po efektu, nebo jako nabubřelé.⁷²

Baroko má vysoce vyvinutý cit pro urbanismus. Vhodné začlenění díla je stejně důležité jako samotné dílo.⁷³ Objekt je umístěn do daného prostředí s vhodnou úpravou okolí a vznikají tak pohledové dominanty v dlouhých průhledech a panoramatech. Barok také neváhá otočit kostel o 90 nebo i o 180 stupňů, i když doposud přetrvávala orientace kostelů ve směru západovýchodním, v případě že potřebuje využít průčelí pro průhled nebo prostor náměstí.⁷⁴

Charakteristická je i osovost, která vede k iluzivní malbě oken na fasádě, kde skutečná okna nebyla, nebo k umístění hlavního průčelí kostela na boční namísto čelní fasády.⁷⁵ K dosažení souměrnosti se dává stejný vzhled protilehlým stavbám, přestože mají jiné určení. Dokonce se stavěly brány, které nikam nevedly, nebo dvojí postranní dvířka, kde jsou jedna z nich od začátku zazděná.⁷⁶

Neobyčejným způsobem baroko zhodnocuje a ztvárňuje krajinu, kam vkládá dlouhé aleje, terén, nebo svahy. Stejně tak pracuje s vodou. Vše bere do velkoryse řešených a umělecky nenapodobitelných kompozic.⁷⁷

3.1 Stavební hmoty a druhy

Stavebním materiálem baroka byly cihly, které byly ve srovnání s gotikou menší a plošší, na výšku měly 5 cm. Pro interiér a exteriér posloužil jako základní materiál umělý mramor a štuková omítka. Štukatérská práce zde dosahuje svého vrcholu.⁷⁸

Baroko převzalo od renesance stavební druhy a doplnilo je. Jsou to například poutní místa, koleje a rezidence jezuitů, divadla, bohatší zahrady,

---

⁷¹ Tamtéž, s. 106.

⁷² TOMAN, R. *Baroko: Architektura – Plastika – Malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 7.

⁷³ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108.

⁷⁴ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 157.

⁷⁵ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108.

⁷⁶ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 158.

⁷⁷ Tamtéž, s. 158.

⁷⁸ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108.

a užitkové stavby. Největším přínosem baroka bylo, že do architektonického konceptu byla zapojena celá široká krajina. Především při umisťování některých církevních objektů, kostelů a poutních míst byla vybrána taková pozice, aby se stavba uplatnila i z velké dálky.⁷⁹

Nejčastějším typem barokní architektury se staly církevní stavby. Jednalo se jak o stavby nové, tak rekonstrukce původně gotických chrámů. Míra rekonstrukce chrámů záležela na stupni poškození, obvykle byly zachovány nosné zdi a někdy i klenby. Docházelo tak k zachování gotického prostoru, sálového nebo bazilikálního, který byl ale barokně upraven.⁸⁰ Štukové ornamenty a rámy se nanášejí na staré gotické klenby, barokní hlavice se doplňují na středověké sloupy nebo se umělými mramory pokrývají pilíře.⁸¹

U novostaveb ze začátku převažuje typ jezuitského kostela, vycházejícího z římského kostela Il Gesù. Jednolodní s bočními nižšími kaplemi, občas spojenými průchody, nad které se někdy vkládají tribuny a průčelí je často dvouvěžové dělené římsami na několik horizontálních vrstev.⁸²

V období vrcholného baroka jsou nové kostely obvykle mistrovskými díly.⁸³ Kostely mají zprohýbané půdorysy, jednotný prostor a vnějšek většinou neodpovídá vnitřku, nelze z něho tedy usuzovat na tvar interiéru. Do koutových pilířů se vkládají v přízemí kaple a v patře modlitebny.⁸⁴

Kostely stavěné na venkově bývají spíše malebné, drobnější, jednolodní, s podkovitým nebo čtyřúhelným presbyteriem. Presbyterium nebo věž bývají mnohdy ponechány gotické, nebo je zbarokizován pouze vnějšek starší stavby. Věž se připojuje k západnímu průčelí a modlitebna pro patrona, většinou šlechtice, se umisťuje nad sakristii. Kostely, u kterých nebyla věž, zastávala její úlohu zděná nebo dřevěná zvonice. Zděné zvonice s průchozím přízemím sloužily také jako brána na hřbitov.⁸⁵

Sídlem domácí i přistěhované šlechty jsou nadále zámky, které procházejí dalším vývojem půdorysu, který zdůrazňuje osovost dispozice. V původní uzavřené čtyřkřídlé budově s vnitřním dvorem se otevírá půdorys a postupně se mění v podkovovitou dispozici. Vzniká tak čestný dvůr sevřený po stranách

---

⁷⁹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckvích dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 273.

⁸⁰ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 120.

⁸¹ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 174.

⁸² Tamtéž, s. 174.

⁸³ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 121.

⁸⁴ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 174, 175.

⁸⁵ Tamtéž, s. 176, 177.

hospodářskými budovami. Centrem barokního zámku je ústřední sál v prvním patře přístupný buď velkolepým, sochařsky řešeným schodištěm, nebo také ze zahrady. Sál byl většinou opatřen kopulí tvořící dominantu celého zámku.⁸⁶

Protiváhou zámků byly městské paláce sloužící jako přechodná obydlí šlechty v hlavním městě. Umísťovaly se co nejbližší panovníkova sídla nebo sídla jeho zástupců. Stejně jako u zámků se od druhé poloviny 17. století zvyšuje první patro a jeho střední okno se spojuje s portálem. Průjezd, který byl jednoduchý, se přeměňuje v trojlodní vestibul, odkud stoupá reprezentační schodiště.⁸⁷

Oproti zámkům se paláce většinou řadí do sevřené městské zástavby, a proto se jim někdy nedostává v úzkých uličkách dostatečného odstupu, aby se pohledově uplatnila jejich fasáda. Jiné naopak svou šířkou průčelí ovládají celé náměstí nebo dlouhý průhled ulicí.⁸⁸

Zámek i městský palác byl obvykle doplněn rozsáhlou zahradou, vybavenou architektonickými doplňky.⁸⁹ Byla řešena na osu zámku, aby tak vytvořila průhled na fontány, jezírka, plastiky a menší zahradní stavby. Oblíbeným prvkem zahrad byla tzv. sala terrena, která sloužila šlechtě k odpočinku, pohoštění nebo poslouchání hudby.⁹⁰

Města barok ovládne až koncem 17. století, protože se pomalu vzmáhala po třicetileté válce, kdy byla vypálená a místy připravená o předměstí. Vztyčují mariánské, svatojánské nebo trojiční sloupy, v 18. století se zřizují nové veřejné kašny se sochami světců, antických božstev a mytologických bytostí.⁹¹

„Barokní dům má dvě varianty. Buď se jedná o dům, který je svázaný s úzkou středověkou parcelou, pak se na něm barok projevuje především bohatě dekorovanou fasádou a domovními štíty, nebo se staví dům šířkový, zpravidla s mansardovou střechou a šítovými vikýři. Mívá jeden nebo dva rizality⁹² a jeden nebo dva portály, z nichž pouze jeden je zdůrazněním skutečného vchodu, zatímco druh je stavěn kvůli symetrii.“⁹³ Prozatím není ve městech zvykem domy číslovat a k jejich rozlišování slouží domovní znamení.⁹⁴

---

⁸⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 121.

⁸⁷ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 169.

⁸⁸ Tamtéž, s. 169, 170.

⁸⁹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 273.

⁹⁰ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 128.

⁹¹ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 170, 171.

⁹² Rizalit – část budovy předstupující mírně před ostatní průčelí jako zdůraznění jeho středu.

⁹³ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 128.

⁹⁴ Tamtéž, s. 130.

3.2 Iluzionismus v barokní architektuře

Iluzionismus je další způsob, jak zvýšit emotivní působení uměleckého díla, ne však všechna barokní díla jsou iluzivní. Překonává fyzikální vlastnosti i přirozené hranice materiálů, když mramor zpracovává, jako by šlo o vlasy nebo textil, a když malovaný rám vzbuzuje dojem skutečného rámu.⁹⁵

V architektuře nemusí rozčlenění budovy dodržovat konstrukční systém a plné zdi s fasádou mnohokrát zakrývají nepravidelnosti nebo rušivé prvky.⁹⁶

Typickým příkladem iluzionismu je Berniniho Svatá Terezie. Vidění sv. Terezie je jedno ze základních děl barokního umění, kde se spojuje architektura, sochařství a malířství. Uplatnilo se zde i přirozené světlo, které vzniklo skrytým otvorem a filtrovaným žlutým sklem.⁹⁷

Jako sochař znalý iluzionistických prostředků obohatil Bernini architektonickou tvorbu iluzionismem plochy i linie. Výstavba ciboria nad hlavním oltářem, ležícím pod kopulí chrámu sv. Petra byla jeho první sochařsko-architektonická práce. Také upravil hlavní chrámovou loď a průčelí.⁹⁸

Další ukázkou iluzionismu je Asamův hlavní oltář se sv. Jiřím zabíjejícím draka v klášterním kostele ve Weltenburgu a Pozzův strop chrámu sv. Ignáce v Římě. Díla nepopisují skutečné příběhy nebo situace, ale dokonale vytvářejí výjevy, jaké si mohla vytvořit představivost. Díla jsou tak přesvědčivá, že skoro připouštějí existenci zázraků.⁹⁹

3.3 Pohyb a prostor v barokní architektuře

Skutečné zpracování pohybu barokní architektury, sochařství i malířství se objevuje až po dvacátých letech 17. století. Po období manýrismu bylo totiž hlavním úkolem umělců obnovit tektoniku a přirozené proporce díla.¹⁰⁰

Prvním, kdo ve svých dílech zobrazil skutečný barokní pohyb, byl Peter Paul Rubens. Jeho velkým objevem byla zásada budovat kompozici podle rozvíjející se spirály, která je křivkou poutající k sobě všechny útvary, je trojrozměrná. Výsledkem tohoto řešení je jedinečná životnost naplňující celý obraz, kdy jde kompozici chápat jako moment dynamického procesu.

---

⁹⁵ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 15, 16.

⁹⁶ Tamtéž, s. 16.

⁹⁷ Tamtéž, s. 16.

⁹⁸ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 278..

⁹⁹ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 16.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 42.

Jeho postavy se zdvíhají, kroutí a obracejí a draperie se vznášejí nepřírozeným způsobem.¹⁰¹

Pohyb se uplatňoval i v architektuře, kde se prosadil dynamismus na zakřivených fasádách, originálně pojatých kupolích a dramaticky osvětlených schodištích. Všechny budovy byly vyšší ve vztahu k délce fasády, jako kdyby je oživoval pohyb směřující prudce vzhůru. Předchůdcem byla v 16. století Michelangelova kupole chrámu sv. Petra v Římě.¹⁰²

Prostor se v architektuře rozvíjí do 30. let 17. století, podobně jako barokní pohyb uplatňovaný od 20. let. Na významu nabývají projekce hmotných útvarů do prostoru, vypuklých i vydutých. Vypuklý je půlkruhový portikus¹⁰³ připojený Pietrem da Cortona k průčelí Santa Maria della Pace a vyduté jsou pak fasády s vybíhajícími nárožními zdůrazněnými věžemi. K nejzajímavějším příkladům řešení barokního spoutávání prostoru patří věže otevřenými horními patry nezvyklého řešení.¹⁰⁴

Jeden z prvních architektů, který vytvořil barokní podélnou centrálu a zprohýbal průčelí, byl Francesco Borromini. Toto použil na stavbě kostela San Carlo alle Quattro Fontane v Římě.¹⁰⁵ Kostel se začal stavět roku 1637 na značně omezeném prostoru. *„Zvlněné průčelí již předznamenává to, co čeká návštěvníka uvnitř: vcelku uzavřený prostor, který se však představuje krok za krokem, přechodem z jedné formy na druhou, nenechává diváka na pokoji, pokud mu neposkytne velký počet vizuálních, částečně dvojznačných dojmů. Protáhlý osmiúhelník zvětšený do tvaru kříže s polokruhovými a eliptickými kaplemi je rytmičován řadou vertikálních částí zdí vsunutých mezi sloupy.“* Stavba vrcholí nádhernou kazetovou kupolí.¹⁰⁶

Borromini, na rozdíl od Berniniho, který byl i sochařem, byl pouze architektem a výsledného efektu dosahoval pouze architektonickými prostředky. Používal neobvyklé, bohaté, odvážné a originální stavební útvary.¹⁰⁷ U Borrominiho nezůstal žádný architektonický prvek tradiční.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Tamtéž, s. 43.

¹⁰² Tamtéž, s. 46.

¹⁰³ Portikus – zdobená sloupová předsíň nebo jen stříška na sloupech před vstupem do budovy.

¹⁰⁴ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 47, 48.

¹⁰⁵ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 280.

¹⁰⁶ CHÂTELET, A. a GROSLIER B. P. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996, s. 394.

¹⁰⁷ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 48.

¹⁰⁸ CHÂTELET, A. a GROSLIER B. P. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996, s. 394.

Dalším významným architektem byl Guarino Guarini, který vytvořil významné stavby v Turíně a překonává tak díla Borrominiova.¹⁰⁹ Guarini zpracovává své návrhy jinak než Borromini. Pracuje s očividnými rozpory a překvapivým nesouladem, hledává přímo konflikt. Rozporuplnost stupňuje prostřednictvím ornamentálního pojednání ploch.¹¹⁰

V kupoli v kapli San Lorenzo vytvořil Guarini konstrukci, která připomíná složitostí a charakterem článků gotické stavby. Jeho kupole není, jako u italských kostelů, uzavřenou půlkulovou plochou, ale otevřeným krajkovým útvarem se žebry vytvářejícími tětivy ke křivkám obvodového pláště, aniž by se sbíhala k vrcholu.¹¹¹

Guariniho dílo předvádí nejzazší mez barokního pojetí prostoru v italském umění. Můžeme tu najít spojitost i pružnost prostoru, dynamiku pohybu a náznak nekonečna.¹¹²

Borrominiho a Guariniho práce nenašly v Itálii pokračovatele. Až architekti z Bavorska, Rakouska a Čech přivedli tuto dynamickou formu k jejímu vyvrcholení, například práce Diezenhoferů. Itálie se na přelomu 17. a 18. století vrátila ke klasické tradici.¹¹³

Ještě dramatičtější možnosti rozvíjení prostoru nabízejí schodiště, kde se setkáváme s pohybem ve třech rozměrech. Dokonce se v 18. století stávají v některých německých palácích nejvýznačnější částí budovy a zaujmají velkou část palácového prostoru.¹¹⁴

Zpočátku využívají italská schodiště hry světla a stínů, především Berniniova Scala Regia ve Vatikánu, i když se v Itálii schodištím nevěnovala zvláštní pozornost. Až pozdní barok plně využívá všech světelných možností při budování schodišť, dobrým příkladem je tzv. Městský palác prince Evžena Savojského ve Vídni. Návštěvník stoupá z temného vestibulu po schodišti do osvětleného patra.¹¹⁵

---

¹⁰⁹ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 66.

¹¹⁰ TOMAN, R. *Baroko: Architektura - Plastika - Malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 54.

¹¹¹ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 66.

¹¹² Tamtéž, s. 66.

¹¹³ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 285.

¹¹⁴ KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 67, 68.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 68.

3.4 Základní barokní architektonické prvky

3.4.1 Portály a okna

Portály v raném baroku navazují na renesanci a v 18. století se obvykle stávají nejvýraznějším prvkem stavby. Odpoutaly se od přísných architektonických forem a ve vrcholném období se staly dominujícím bohatým výtvarným prvkem celé stavby.¹¹⁶

Obrázek 10 Vrcholný barokní portál

Portál většinou vrcholí nikou pro sochu nebo oknem a ostění nabývají plastičnosti, když přejde k tordovaným sloupkům, k šikmě postaveným polopilířům až k figurálním podpůrným článkům.¹¹⁷ Štít portálu byl mnohokrát roztržen a jeho šikmo stoupající římsy byly stočeny do volut.¹¹⁸

Obrázek 11 Kasulové okno

Okna dostala u chrámů nový tvar – kasulový, odvozený od tvaru kněžského roucha, a půlkruhový.¹¹⁹ Střídají se zde trojúhelníkové a segmentové frontony s bohatě nazdobenými suprafenestrami.¹²⁰

3.4.2 Klenby a střechy

K zastropení se užívaly valené klenby s lunetami, pokryté bohatou štukovou výzdobou.¹²¹ V 18. století se objevuje v díle Kryštofa Dienzenhofera česká klenba rozestírající se nad prostorem libovolného půdorysu. Tím se vytvářely veliké plochy pro překrásné malby. Čím dál více tak malby potlačují význam štukového ornamentu a pomáhají k iluzivnímu prohlubování, zvyšování a otvírání prostoru.¹²²

¹¹⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 132.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 132.

¹¹⁸ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 275.

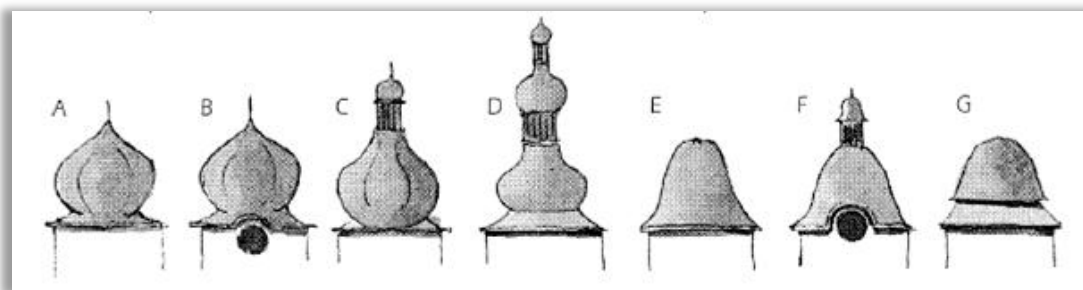
¹¹⁹ Tamtéž, s. 275.

¹²⁰ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 132.

¹²¹ Tamtéž, s. 132.

¹²² HEROUT, J. *Století kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 162.

Barokní typickou střechou je střecha mansardová, uplatňující se od 18. století nejen na měšťanských domech a venkovských farách, ale i v architektuře zámků a věží. Pro věže je zastřešení zvonové nebo cibulové.¹²³

Obrázek 12 Zastřešení věží: A, B – cibulová střecha, C, D – cibulová střecha s lucernou, E – zvonová střecha, F – zvonová střecha s lucernou, G – zvonová střecha mansardová

4 Baroko v českých zemích

Vývoj baroka v Čechách můžeme rozdělit do tří období: rané baroko (asi 1600 – 1690), vrcholné baroko (1690 – 1740) a pozdní baroko, neboli rokoko (1740 – 1780).¹²⁴

4.1 Rané baroko

Počátky tohoto umění u nás se vztahují k době před rokem 1600, kdy byly na některých stavbách použity prvky patřící baroku. Také k nám začínali přijíždět cizí architekti, kteří s sebou přinášeli novou barokní formu.¹²⁵

Mezi první barokní stavby patří zbořená kaple sv. Vojtěcha na Hradě v Praze, Vlašská kaple v Praze a kostel Panny Marie Vítězné, původně kostel nejsvětější Trojice v Praze.¹²⁶

V této době přibývá stavebníků z řad šlechty, ale i duchovní řády zahajují svou stavební činnost, především jezuité. V církevní i světské architektuře převládá klasicizující směr, který je strohý a v půdoryse užívá převážně přímek.¹²⁷ Okna staveb mívají šambrány s ušima a portály se často dělají

¹²³ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 132.

¹²⁴ Tamtéž, s. 108, 111, 117.

¹²⁵ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 294.

¹²⁶ Tamtéž, s. 294.

¹²⁷ HEROUT, J. *Století kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 159.

s prstencovou bosáží. ¹²⁸Umění je hmotné a přísné, ovšem současně okázalé ve výrazu moci a neoblomnosti. Velmi důležitou součástí umění se stává architektura, která ovlivňuje celou tvorbu. ¹²⁹

„Jedním z prvních a současně snad i největším stavebníkem této doby z řad šlechty byl Albrecht z Valdštejna, který si dal vybudovat v Praze na Malé Straně rozlehlý palác s architektonicky upravenou zahradou, vybavenou sallou terrenou, grottami a voliérou.“¹³⁰

Valdštejnský palác byl postaven v letech 1624 – 1630 pod vedením Giovanniho Pieroniho italskými staviteli Andreem Spezzou a Mikulášem Sebregonim.¹³¹

Významným představitelem je architekt italského původu Carlo Lurago. Mezi jeho nejvýznamnější stavby patří Klementinum v Praze a poutní místo Svatá Hora u Příbrami. Spolupracovníkem i konkurentem Luraga ve službách jezuitů byl Giovanni Domenico Orsi de Orsini z Coma.¹³²

4.2 Vrcholné baroko

Počátky architektury vrcholného baroka jsou u nás poznamenány prací cizích architektů a přebíráním výtvarných názorů. Nové tendence jsou uplatňovány na církevních stavbách, poutních místech, kostelech a kláštorech, palácích i zámcích šlechty.¹³³

Ve vrcholném baroku převládá dynamizující směr. Vše ovládají křivky, určující půdorys i obrys staveb. Nově se zde objevuje kasulové okno, připomínající tvarem kasuli, tedy kněžský ornát.¹³⁴ Portály byly bohatě zdobeny a doplněny figurálními plastikami, atlanty a erby. Na portály se tvůrce hodně soustředil, protože byly chápány jako vizitka vlastníka. Stejně bohaté jsou i domovní štíty a menší štíty či vikýře se spojují balustrádou s kuželkami nebo slepou balustrádou.¹³⁵

---

¹²⁸ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108.

¹²⁹ BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 14.

¹³⁰ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 294.

¹³¹ Tamtéž, s. 294, 296.

¹³² BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 14.

¹³³ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 304.

¹³⁴ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 161.

¹³⁵ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 112, 113.

Mezi nejvýznamnější architekty patří Kryštof Dientzenhofer, jeho syn Kilián Ignác Dientzenhofer a Jan Santini-Aichel. Zásadou těchto tří umělců se česká architektura dostává do popředí evropského umění.¹³⁶

Kryštof Dientzenhofer začíná nový styl a jeho syn Kilián Ignác, spolupracovník a také jeho pokračovatel, poté dovršuje směr nazývaný se český nebo pražský barok. Osobitým způsobem v něm spojil dynamismus radikálního baroka, klasicizující francouzský barok a monumentalitu vídeňského okruhu.¹³⁷

Kryštof Dientzenhofer postavil loď a průčelí kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, který je označován za jeden z nejkrásnějších kostelů Evropy. Mezi jeho další významné stavby patří například chrám sv. Markéty benediktinského kláštera v Břevnově.¹³⁸

Doba tvůrčí činnosti Kiliána Ignáce Dientzenhofera je považována za vrchol baroku u nás.¹³⁹ Za jeho nejkrásnější stavbu můžeme považovat letohrádek Amerika, postavený pro hraběte J. V. Michnu v letech 1712 – 1720.¹⁴⁰ Přestavěl kostel sv. Tomáše na Malé Straně a za jeho vrcholné dílo v duchu podélné centrály je považován kostel sv. Magdaleny v Karlových Varech postaven roku 1732.¹⁴¹

V 18. století se objevuje, paralelně s vrcholným barokem, zvláštní forma baroka, tzv. gotizující barok. Barokní gotika se vyznačuje tím, že se některé gotické prvky začleňují do barokní stavby. Jejím hlavním představitelem byl Jan Santini-Aichel, který vytvořil mnoho pozoruhodných staveb.¹⁴² Mezi jeho stavby patří kostely v Kladrubech, Želivě a Sedleci. Jeho vrcholné dílo je poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou. Kostel má složitý půdorys, který připomíná pět svatojánských hvězd, a je obklopen ambity s kaplemi.¹⁴³

---

¹³⁶ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 161.

¹³⁷ Tamtéž, s. 162.

¹³⁸ TOMAN, R. *Baroko: Architektura – Plastika – Malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 266.

¹³⁹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 321.

¹⁴⁰ TOMAN, R. *Baroko: Architektura – Plastika – Malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 268.

¹⁴¹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 322, 323.

¹⁴² HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 117.

¹⁴³ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 326.

4.3 Pozdní baroko - rokoko

V tomto období se už církev omezila ze staveb kostelů na obnovu vyhořelých staveb, úpravu interiérů a rekonstrukci starších kostelů. Do popředí se dostávají stavby paláců a zámků.¹⁴⁴

V dispozicích, rozvrhu hmot a dekoraci zámků a paláců se uplatňují důrazněji výtvarné způsoby, které se používaly dříve jen zřídka. Především se rozvádí střední jádro stavby a nová hravá dekorace. Příkladem je zámek Trpisty na Stříbrsku, v němž jsou ústředním motivem dva oválné sály, umístěné napříč osy obdélné dispozice.¹⁴⁵

Rokoko je v podstatě dekorativnost uplatňovaná na barokních stavbách a nemůže se chápat jako samostatný architektonický sloh. Užívá v ornamentice mušle, která je vykrajovaná, asymetrická a připomíná rokaj. Právě rokaj se stává typickým prvkem. Objevuje se na kartuších, vázách a svou hravostí oživuje některé prvky. Možným příznakem konce období je fakt, že baroko, zakládající se na symetrii, najednou připouští nesymetrický ornament.¹⁴⁶

Okolo roku 1745 u nás dochází ke druhému zásahu z Francie. Prvním Francouzem ovlivňujícím naši tvorbu byl G. B. Mathey. Dalším byl Jules Robert de Cotte ml., který vytvořil návrh zámku Dobříš. Tento zámek vyniká svou rokokovou dekorací. Na nových principech byl vybudován i rokokový zámek Hořín.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 332.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 332.

¹⁴⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 117.

¹⁴⁷ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 322.

5 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále

5.1 Rožmitál pod Třemšínem

Rožmitál pod Třemšínem leží v široké kotlině obklopené ze všech stran brdskými lesy. Nachází se 17 km jihozápadně od Příbrami, 80 km jihozápadně od Prahy a 100 km severně od Českých Budějovic.¹⁴⁸

Starý Rožmitál, nebo, jak se mu dříve říkalo Staré Město, je bývalá farní vesnice, která je dnes součástí města Rožmitál pod Třemšínem. Rozléhala se od kostela Povýšení sv. Kříže s farou až k rožmitálským domkům.¹⁴⁹

Archeologické nálezy prokazují osídlení Rožmitálska v 10. století. Starý Rožmitál byl samostatnou osadou a podle latinsky psaných zpráv byl uváděn pod názvem Antiqua Civitas, tedy Staré Město. Rožmitálský hrad byl založen až ve 13. století a patřil i s okolím starobylému rodu Buziců.¹⁵⁰ Znak podbrdského rodu Buzinců měl ve zlatém štítě utatou kančí hlavu s červeným vyplazeným jazykem a se stříbrnou zbrojí.¹⁵¹ Černá hlava s kancem na zlatém štítu je také část znaku města Rožmitála pod Třemšínem.

Blatný hrad byl nazván, pravděpodobně podle šípkových růží rostoucích v údolí, německy Rosenthal. V podhradí se poté rozvíjelo pozdější město. Rožmitál svůj přídomek „pod Třemšínem“ získal až ve 20. století, aby se odlišil od jiných měst stejného jména.¹⁵²

O původu města a o založení kostela vznikla pověst, protože zpráv z období 10. a 11. století je málo. V pověsti se říká, že při jednom honu na jelena se od skupiny lovců oddělil rytíř z hradu Třemšín a zabloudil. V neznámém lese se vyhýbal roklinám a bažinám, až nakonec narazil na mírné návrší, kde se jeho kůň zastavil a nechtěl jít dál. Vzpíral se a hrabal kopyty, dokud pod kopyty něco nezazvonilo a rytíř tam našel malý kovový kříž. Kříž si nechal a odjel na již poslušném koni. Zanedlouho se rytíř setkal se svou loveckou družinou, která ho hledala, a odjel zpátky do hradu. Nalezený kříž uložil do hradní kaple.¹⁵³

---

¹⁴⁸ Společnost Jakuba Jana Ryby. *Rožmitál pod Třemšínem, působiště Jakuba Jana Ryby* [online].

© 2013 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.jakubjanryba.cz/index.php/romital-pod-teminem>

¹⁴⁹ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Starý Rožmitál* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/prislusne-osady/stary-rozmital/>

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ ČÁKA, J. *Rožmitál pod Třemšínem – historie města psaná heraldikou*. Rožmitál pod Třemšínem: Městské kulturní středisko, 1980, s. 3.

¹⁵² Společnost Jakuba Jana Ryby. *Rožmitál pod Třemšínem, působiště Jakuba Jana Ryby* [online].

© 2013 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.jakubjanryba.cz/index.php/romital-pod-teminem>

¹⁵³ Fišer, B. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976, s. 28.

V noci se mu zdál sen, kde se mu zjevila jeho zemřelá matka, která měla přání, aby místo, kde našel kříž, zasvětil Bohu. Hned ráno vyjel rytíř se svým synem k místu, kde našel kříž, označil ho kameny a v dalších dnech se začalo se stavbou kostela. Do jeho hlavního oltáře byl prý zazděn nalezený kříž a kostel byl zasvěcen k poctě svatého Kříže.¹⁵⁴

Les kolem kostela vykáceli a na jeho místě postavili dřevěná obydlí. Pod kostelem tak vznikla malá osada pojmenovaná Luh. Tato osada se rozrostla do veliké obce, jež se stala nejstarší částí budoucího města.¹⁵⁵

Na protější straně bažiny postavili hrad a bažinu proměnili na velký rybník, dostal název Podzámecký. Pod postaveným hradem vzniklo podhradí a poté skutečné město Rožmitál pod Třemšínem.¹⁵⁶

5.1.1 Památky Rožmitálu pod Třemšínem

Na náměstí, kde bylo původně podhradí, vyniká městský kostel sv. Jana Nepomuckého. Filiální kostel byl původně barokní kaplí, ta byla ale v letech 1904-1905 přestavěna architektem J. Fantou do nebarokního slohu. Na ochozu kostela se dochovala litinová deska a na ní je jedno z hesel Jakuba Jana Ryby: „Abys byl lepším, pozoruj denně tvé činy a zkoumej je.“¹⁵⁷

Dominantou města je zámek, původně blatný hrad postavený Oldřichem z rodu Buziců. Jak už jsem psala výše, byl nazýván Rosenthal a později byl název počestěn na Rožmitál.¹⁵⁸

Patřil dvěma majitelům. Na přelomu 14. a 15. století část hradu patřila, vedle Buziců, i pražským arcibiskupům, od Arnošta z Pardubic po Konráda z Vechty. Pozdější majitelé Lvové z Rožmitála panství spojili a udrželi do roku 1525.¹⁵⁹

V 16. století byl hrad prodán Gryspekům z Grysparu a přestavěn na renesanční zámek vyzdobený sgrafity. Poté sloužil jako sídlo pro pražského arcibiskupa. Zámek je v současné době v rekonstrukci a je uzavřen.¹⁶⁰

---

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 28.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 29.

¹⁵⁷ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Společnost Jakuba Jana Ryby. *Rožmitál pod Třemšínem, působiště Jakuba Jana Ryby* [online].

© 2013 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.jakubjanryba.cz/index.php/romital-pod-teminem>

¹⁶⁰ Tamtéž.

5.2 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále

Nejstarší a nejvýznamnější památkou města je farní kostel Povýšení sv. Kříže, který je spolu s bránou, farou a kaplankou chráněnou kulturní památkou.¹⁶¹

Kostel byl pravděpodobně postaven v první čtvrtině 13. století v gotickém slohu. Soudí se tak podle gotických portálů, objevených při opravách kostela v 70. letech 20. století, které jsou datovány do let 1230 – 1240. O gotické dřívější podobě kostela se ví hodně málo. Byl postaven ve tvaru kříže, měl samostatnou zvonici a boční gotický vchod.¹⁶² Obestaven byl na západ a sever zdi, na jihu byla fara a na východě pak brána s kostnicí, dnes kaplanka. Na západní straně zdi byla druhá brána.¹⁶³

Do barokní podoby byl kostel přestavěn za působení faráře Václava Vavřince Hoffmistra Přeštického v letech 1729 – 1731. Byl zrušen boční gotický vchod, rozšířila se kruchta a k chrámové lodi byla přistavěna věž zakončená cibulovitou šindelovou bání. Tvar kříže a také zbytky žebrové klenby v kapli sv. Václava má kostel stále.¹⁶⁴

Věž stojí na západní straně, na jejím vrcholu je dvojitý kříž a původně měla být o patro vyšší. Bývaly na ní tři zvony, ovšem roku 1916, byly dva zvony shozeny vojáky. Velký zvon a prostřední zvon „Poledník“ byly sebrány a roku 1794 přelity. Malý zvon „umíráček“ byl ponechán a podle nápisu na něm byl přelit roku 1828.¹⁶⁵

Po třicetileté válce zde byly tři zchátralé oltáře a za dob faráře Hoffmistra tu dokonce bývalo sedm oltářů. Dnes má kostel pět oltářů, v presbyteriu se nachází hlavní oltář ke cti Povýšení svatého Kříže, na pravé straně lodi oltář Panny Marie a Ukřižovaného Krista Pána, naproti je oltář sv. Františka, v křížové severní lodi je umístěn oltář sv. Václava s obrazem od Bedřicha Kamarýta a v jižní části je oltář sv. Anny. Tyto oltáře byly od roku 1989 rekonstruovány.¹⁶⁶

---

¹⁶¹ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ SLAVÍK, F. A. F. A. *Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005, s. 228.

¹⁶⁴ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>

¹⁶⁵ SLAVÍK, F. A. F. A. *Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005, s. 230.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 229.

Při rekonstrukci byly opraveny varhany, střechy, vnější omítky kostela, fary i kaplanky a okna získala nové vitráže.¹⁶⁷

V presbyteriu, které je obrácené k východu, je ve zdi sanktuárium, zavřené železnými mřížkovanými dvířky. Jsou zde dvě křtitelnice, ve výklenku u země je cínová křtitelnice z roku 1596 a kamenná křtitelnice zachovaná ze 14. století.¹⁶⁸

U kostela byl kdysi farní hřbitov až do roku 1854. Pro nedostatek místa byl ale zrušen a nový hřbitov byl zřízen dál od kostela. Pouze závěsné desky a pomník faráře Šolleho dnes připomínají starý hřbitov.¹⁶⁹

Na starorožmitálském hřbitově je pohřbena řada významných osobností. Například Jakub Jan Ryba, hudební skladatel, kantor a autor České mše vánoční. Jeho hrob je umístěn u východní zdi mezi smutečními jasany. Ostatky sem byly přeneseny roku 1855 z morového hřbitova nedaleko Nového rybníka, kde byl pochován jako sebevrah.¹⁷⁰

Největším pokladem kostela jsou historické varhany, nazývané Rybovy, pořízené v roce 1750 za faráře Antonína Platnýře varhanářem Martinem Palečkem. Varhany jsou umístěné v kůru, který spočívá na dvou sloupech u zdi. Roli ředitele kůru převzal v roce 1788 Jakub Jan Ryba.¹⁷¹

V roce 1794 starý kostel zachvátil požár, když do fary uhodil blesk a zapálil ho.¹⁷² Požár poškodil i varhany a ty pak dlouho zůstaly neopraveny. Zachoval se latinský list z roku 1794, který psal Ryba a ve kterém popisuje požár kostela, stav varhan a jejich opravu, kterou financoval pražský arcibiskup Vilém Florentin Salm-Salm, tehdejší patron kostela.¹⁷³

K největším změnám varhan došlo v roce 1933, kdy byl žhářem úmyslně založen požár fary a shořela i střecha kostela. Varhany pak prodělaly nešťastnou opravu, kdy varhanář Melzer zasáhl do původní dispozice varhan, nahradil barokní rejstříky romantickými a cínové píšťaly zinkovými.

---

¹⁶⁷ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>

¹⁶⁸ SLAVÍK, F. A. F. A. *Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005, s. 229, 230.

¹⁶⁹ Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>

¹⁷⁰ SLAVÍK, F. A. F. A. *Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005, s. 232.

¹⁷¹ Římsko katolická farnost Starý Rožmitál a okolí. *Historie farnosti* [online]. 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z:

http://www.farnostrozmital.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=2

¹⁷² SLAVÍK, F. A. F. A. *Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005, s. 228.

¹⁷³ Římsko katolická farnost Starý Rožmitál a okolí. *Historie farnosti* [online]. 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z:

http://www.farnostrozmital.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=2

V letech 1996 – 1997 proběhla oprava varhan a do původní podoby byla vrácena i rokoková varhanní skříň. Stávající varhany jsou ze dvou třetin původní.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ Římsko katolická farnost Starý Rožmitál a okolí. *Historie farnosti* [online]. 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: http://www.farnostrozmital.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=2

6 Období dospívání

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v jedenácti letech a končí kolem dvaceti let dosažením dospělosti.¹⁷⁵ Dospívání je důležitým a velmi zajímavým obdobím života, někteří lidé mají dokonce pocit, že tehdy začínají doopravdy žít.¹⁷⁶

Postupně se připravuje přechod ze školního dětství do stadia puberty a uskutečňuje se pomalu. V biologické úrovni začíná narůstáním tělesných znaků, v duševní úrovni zase ukončením realistického vztahu ke světu.¹⁷⁷

Duševní změny můžeme popsat vznikem nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojení a kontroly. Nastupuje vyspělý způsob myšlení, ale také emoční labilita. Dochází k novému sociálnímu začlenění jedince odrážejícímu se v odlišném očekávání společnosti.¹⁷⁸

Toto období je významnou fází celoživotního utváření člověka. Dospívající člověk si jasně uvědomuje intenzitu prožívání, myšlení a komunikaci s druhými lidmi a je si vědom svých emocionálních prožitků, potřeb a přání. Zabývá se otázkami vedoucí k jeho sebepoznání a sebehodnocení. Každý, kdo se s dospívajícími lidmi stýká, by se jim měl snažit porozumět.¹⁷⁹

Tělesné, duševní i sociální změny probíhají paralelně a jsou na sobě závislé, ne však úplně. Duševní a sociální změny jsou vždy ovlivňovány řadou dalších faktorů. Důležité jsou sociální, ekonomické a kulturní faktory, stejně tak výchovný postoj rodičů, učitelů a dalších osob významných pro jedince.¹⁸⁰

Dospívající musí projít devíti hlavními oblastmi změn, aby se z něj stal dospělý jedinec. Intelektuální dospívání (nezávislost), emocionální dospívání (emoční rovnováha), společenské dospívání (kooperace se skupinou, úzký výběr přátel), emancipace od rodičovské kontroly k sebekontrolě (spoléhání na sebe), identifikace sebe sama, volba povolání, využívání volného času, zájem o opačné pohlaví a životní filozofie (nadosobní ideály, životní poslání).¹⁸¹

---

¹⁷⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 209.

¹⁷⁶ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 7.

¹⁷⁷ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 195.

¹⁷⁸ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 142.

¹⁷⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 7.

¹⁸⁰ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 142.

¹⁸¹ ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, 377 s.

6.1 Členění dospívání

Období dospívání je v každé literatuře členěno jinak, tak se můžeme setkat s dělením na fázi puberty a adolescence, členění do dvou period, na časnou a pozdní adolescenci, nebo na rozdělení této etapy na prepubertu, pubertu a adolescenci.¹⁸²

Nejčastěji je zastoupené členění takové, kde můžeme rozlišovat období pubescence od 11 do 15 let a období adolescence od 15 do 22 let. Pubescence je dále rozdělena na fázi prepuberty a fázi vlastní puberty.¹⁸³

Fáze prepuberty, neboli první pubertální fáze, nastupuje prvními známkami pohlavního dospívání. U většiny dívek tato fáze trvá od jedenácti do třinácti let a u chlapců o jeden až dva roky později.¹⁸⁴

Fáze vlastní puberty, neboli druhá pubertální fáze začíná po skončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukčních schopností. Toto období se vymezuje věkem zhruba od třinácti do patnácti let.¹⁸⁵

6.1 Období pubescence

Významným projevem dospívání je tělesná proměna, která je citlivě prožívána. Zásadní proměna těla může v krajním případě vést až ke ztrátě sebejistoty.¹⁸⁶

„V somatickém vývoji nastupují výrazné změny v proporcích těla, začíná období vytáhlosti, které je charakteristické intenzivním růstem končetin i trupu (chlapci vyrostou až o 22 cm). Ve fyziologických pochodech začínají působit endokrinní změny, zvyšuje se produkce pohlavních hormonů a následkem toho se pak objevují druhotné pohlavní znaky.“¹⁸⁷ Vlivem biologických změn začíná mít vliv na chování i sexuální pud. Jeho vliv je silnější u chlapců a jeho působení se obtížně potlačuje.¹⁸⁸

V prepubertální fázi se v hrubé motorice objevuje přechodná nemotornost a nekoordinovanost pohybů, zvláště u chlapců. V jemné motorice je zase patrná křečovitost, která se může ukázat ve zhoršeném grafickém výkonu. Později však,

¹⁸² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 101.

¹⁸³ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 143.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 143.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 143.

¹⁸⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 211.

¹⁸⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 102.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 102.

vlivem harmonizace tělesných proporcí, dochází ke zlepšení pohybové koordinace. U chlapců mizí neobratnost a dívky mají ladnější pohyby.¹⁸⁹

Vzrůstá význam fantazie, stávající se spojením mezi skutečností, reálným prožíváním a ideálem. Projevuje se formou denního snění, kde se jedinec vidí v ideálním světle. Ovšem příliš denního snění může bránit úspěšnosti ve školní práci, protože zhoršuje motivaci pro učení. Jeho představy už nejsou tak živé a začínají mít obecnější charakter.¹⁹⁰

Podstatné změny se projevují v myšlení a uvažování. Novinkou jsou formální logické informace, dospívající jsou schopni myslet hypoteticky, nezávisle na obsahu. Myšlení už není vázáno na skutečnost.¹⁹¹ Nový způsob myšlení může mít za následek kritičnost, nespokojenost a zklamání. Ovšem také otevírá cestu k tvořivým nápadům.¹⁹²

6.1.1 Citové vztahy

Důležitou stránkou rozvoje osobnosti dospívajícího se stávají city a jejich rozvoj. Dotýkají se všech jeho vztahů k okolnímu světu a dávají svébytný ráz jeho osobnosti. Projevuje se úsilí po uplatnění, po účasti na společenském dění a po uznání jeho snažení.¹⁹³

Citový postoj se mění i k sobě samému a dospívající se zajímá o vlastní povahové a charakterové vlastnosti. Snaží se najít a určit svůj ideální vztah ke společnosti.¹⁹⁴ Staví se k sobě kriticky, pochybuje o svých kvalitách a tím se oslabuje jeho sebejistota. Špatně reaguje na kritiku, což může směřovat k pocitům osamění. Může se také stát, že vnímání sebe sama se ukáže jako pocit vlastní jedinečnosti, která vede k sebeobdivování.¹⁹⁵

Změna citového vývoje pubescentů se projevuje v chování. Znatelná je proměnlivost citů, které náhle vzniknou, jsou prudké a krátkodobé. Chování je výbušné, stačí malý podnět a nastane intenzivní reakce, smíchu, vzteku nebo smutku.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 102, 106.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 103.

¹⁹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 217.

¹⁹² ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 175.

¹⁹³ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 216.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 216.

¹⁹⁵ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 109.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 104.

Jde velmi těžce předvídat, jak se pubescenti zachovají příště. Aktivitu dětí snadno vystřídá apatie a averze k jakékoliv další činnosti. Faktem je, že k podrážděnosti nemají žádný důvod, a tak zadávají pocit, že jsou rozmazlení a nedovedou se chovat. Projevuje se také velká impulzivita a nedostatek sebeovládání. Přecitlivělost a proměna nálad se stává rušivým faktorem ve vztazích dospívajícího a vede to ke vzniku konfliktu.¹⁹⁷

Typické je i zvýšení uzavřenosti tak, že pubescenti nechtějí projevovat své city navenek a nedávají najevo, jak se cítí. Pubescent nechce dát svoje city najevo, protože sám v nich nemá úplně jasno. Neumí je ani dobře pojmenovat a bojí se nepochopení, výsměchu, nebo se prostě stydí.¹⁹⁸

Z malého sebevědomí vyplývá vztahovačnost. Pubescenti jsou přesvědčeni, že je stále někdo sleduje.¹⁹⁹ To, jak se chovají ostatní lidi, mu poskytuje zpětnou vazbu a ta nemusí být vždy pozitivní, často bývá právě kritická. Ještě více se tak zvyšuje nejistota, což někdy vede k negativnímu sebehodnocení.²⁰⁰

Rozvíjí se také vyšší city morální, estetické. Pubescent přijímá mravní hodnoty vlastní rodiny i celé společnosti. Objevují se úvahy o smyslu života, morálních zásadách a normách společnosti. Pubescent touží po nových znalostech a jejich získávání je spojeno s pozitivními emocemi.²⁰¹

Ovšem k nejdůležitějšímu rozvoji dochází u sociálních citů, tedy v sociálních vztazích. Pubescenti nejsou už tak emočně vázáni na rodiče a odmítají jejich citové projevy. K rodičům si vytvoří pocit úcty a obdivu na jedné straně, až lhostejnosti a nenávisti na straně druhé. Toto citové odpoutání od rodičů vyvolá potřebu citově se sblížit s někým jiným.²⁰² Vznikají důvěrnější a pevnější přátelství a také se vytvářejí vztahy k druhému pohlaví. Tyto city jsou velmi intenzivní a hluboké.²⁰³

---

¹⁹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 215.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 215.

¹⁹⁹ VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 63.

²⁰⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 215.

²⁰¹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 109.

²⁰² Tamtéž, s. 108.

²⁰³ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 217.

6.1.2 Socializace

„Sociální vývoj dospívajících jedinců je ovlivněn jejich snahou po nezávislosti, která se projeví v tendenci samostatně se rozhodnout, uplatnit vlastní názor v diskuzi s dospělými. Při těchto diskusích často dochází ke konfliktu, kdy se pubescent snaží názorově odlišit od svých vychovatelů. Tato touha po odlišnosti se může projevit i v chování, kdy proti spontánnímu projevu u rodičů nebo učitelů se projeví u puberty reakce nezájmu a malého nadšení.“²⁰⁴

U socializace dospívajících se projevuje tendence odpoutat se od rodiny a vznik nových společenských vztahů k vrstevníkům, přátelství.²⁰⁵

Mezi vrstevníky je příznačná jednotnost v oblékání, v chování i názorech. Ve skupině jedinec ztrácí svou individualitu, přejímá skupinové hodnoty a vzory a získává podporu vlastních názorů v diskuzích o morálce a smyslu života. Pro dotvoření osobnosti má skupina důležitou roli, protože posiluje jeho sebepojetí a sebevědomí.²⁰⁶

Normy stanovené vrstevníky mají přednost před normami rodiny, školy a majoritní společnosti. Pubescent uznává pravidla skupiny a podle nich se taky chová, neboť překročení pravidel je trestáno, například vyloučením ze skupiny.²⁰⁷

Blízké přátelské vztahy jsou důležitější spíše mezi děvčaty než mezi chlapci, i když srovnání je obtížné. U dívek je obvykle podstatná otevřená komunikace a sdílení pocitů, upřímnost a důvěra. U chlapců je přátelství více kolektivní a je založené na společných aktivitách a zájmech. Identifikace se skupinou má tady větší hodnotu než u dívek. Avšak v osobních vztazích nejsou chlapci tak emocionálně zaangažováni jako dívky.²⁰⁸

Přátelství mezi dívkou a chlapcem není v pubescenci tak časté, a pokud se vyskytuje, má specifickou funkci. Když se potřebují chlapci někomu svěřit, vyhledají raději dívky než své kamarády, opačně to však časté není.²⁰⁹

---

²⁰⁴ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 109.

²⁰⁵ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 217.

²⁰⁶ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 109

²⁰⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 233.

²⁰⁸ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 59.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 59.

6.1.3 Volný čas

Volný čas pubescentů odpovídá jejich větší rozumové a celkové vyspělosti a je významný pro vývoj všech složek jejich osobnosti.²¹⁰ Už v pubertě opouštějí typické dětské zájmy a nahrazují je novými, vyspělejšími. Tyto změny jsou individuální, vyžadují zaměřenost k určitým předmětům a osobám a zaměření k činnosti v určitém směru.²¹¹

Rozsah i povaha zájmů se odvozuje od vytváření nových postojů a vztahů k dospělým, zvýšenou citlivostí a změnou sociálních vztahů v rodině, ve škole a mezi vrstevníky. Zájmy se stávají různorodými, bohatšími a jsou více spojeny s vlastnostmi pubescenta.²¹²

V zájmech se odráží sebekritické hodnocení, profilují osobnost pubescenta. Může se stát, že se pubescent snaží zvládnout všechno nové, což by mohlo vést k nestálosti a střídání zájmů. Stává se také, že se pubescent zaměří pouze na jeden zájem na úkor učení, například jednostranné čtenářské nebo sportovní zájmy.²¹³

Do kulturních a uměleckých zájmů se zahrnují zájmy, které představují jejich vztah ke kultuře a zájem o tvořivou a uměleckou činnost. Jde o zájmy receptivní, literární, filmové, hudební programy, i zájmy činnorodé, vedoucí k vlastní tvořivosti, jako je psaní poezie, malířská a sochařská činnost.²¹⁴

Někteří pubescenti jsou velkými čtenáři, nicméně dívky čtou dříve než chlapci, hlavně romány. Dále se čte dobrodružná literatura, literatura faktu nebo vědeckofantastická literatura. Na konci pubescence čtou vyspělejší čtenáři už většinou knihy pro dospělé.²¹⁵ Často vyhledávají instituce, které jsou pro ně zdrojem poznání, například knihovny, muzea, výstavy, filmová a divadelní představení.²¹⁶

Knihy je prostředkem rozšiřující hranice zkušenosti pubescenta, přispívá k poznání problémů lidských vztahů a pomáhá ujasnit si vlastní problémy. Spojením čtenářských zájmů s kulturními potřebami pubescenta se stávají knihy nezbytnými.²¹⁷

---

²¹⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 176.

²¹¹ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 220.

²¹² Tamtéž, s. 221.

²¹³ Tamtéž, s. 221.

²¹⁴ Tamtéž, s. 223.

²¹⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 176.

²¹⁶ KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, s. 221.

²¹⁷ Tamtéž, s. 224.

Velmi časté jsou sportovní zájmy, zvláště u chlapců. Sportu se věnují s velkým zaujetím, převládá zde zájem o fotbal, hokej a cyklistiku, tedy o populární sporty. V oblibě je i turistika, plavání a letectví. U dívek je sport také zastoupen, ale spíše převažují kulturní zájmy. Dospívající dívky mají velký zájem o plavání, košíkovou, gymnastiku a tanec. Hokejové a fotbalové zápasy spíše rády sledují.²¹⁸

Sportovní zájmy pubescentů by se měly usměrňovat. Každý se má věnovat sportu, aby ho zbavil přebytečné energie, upevňoval jeho zdraví a umožňoval mu duševní relaxaci. Ovšem pubescenti velmi rádi přeceňují své síly, a proto je třeba dbát na to, aby nevyčerpali a nepřetěžovali organismus.²¹⁹

---

²¹⁸ Tamtéž, s. 222, 223.

²¹⁹ Tamtéž, s. 223.

7 Výzkum – Vztah dítěte staršího školního věku k architektuře

7.1 Stanovení cílů výzkumu

7.1.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaké mají žáci druhého stupně základních škol vědomosti a znalosti o architektuře a architektonických slozích, zvláště o gotice a baroku. Chci také zjistit, jaký je v těchto znalostech rozdíl mezi šestou a devátou třídou. Výzkum sleduje, kde žáci získávají poznatky o architektuře, jaké používají prameny a zda se o architektuře učí ve škole v hodinách výtvarné výchovy. Součástí je i zjištění rozsahu jejich povědomí o památkách ve svém okolí, zvláště pak v Rožmitále pod Třemšínem.

7.1.2 Výběr respondentů

Práce se zaměřuje na žáky druhého stupně základních škol, proto výzkum probíhal mezi žáky šestých a devátých tříd v Rožmitále pod Třemšínem, v Bohutíně a v Příbrami. Tyto školy byly záměrně vybrány kvůli jejich blízkosti ke kostelu Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále. Příbram je vzdálena 17 km, Bohutín 11 km a Rožmitál pod Třemšínem pouhý 1 km, je součástí Starého Rožmitála.

Pro výzkum jsem si záměrně zvolila žáky 6. a 9. tříd, abych zjistila, jaký je rozdíl mezi jejich znalostmi.

Vybrané základní školy

ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem – 6. třída 38 žáků, 9. třída 39 žáků, celkem 77 žáků

ZŠ Bohutín, okres Příbram – 6. třída 20 žáků, 9. třída 22 žáků, celkem 42 žáků

ZŠ Březové Hory v Příbrami – 6. třída 21 žáků, 9. třída 20 žáků, celkem 41 žáků

Celkem bylo dotazováno 160 žáků, z toho 78 dívek a 82 chlapců. Z šesté třídy bylo celkem 79 žáků (38 dívek a 41 chlapců) a z deváté třídy 81 žáků (40 dívek a 41 chlapců).

7.1.3 Metody výzkumu

Pro zpracování výzkumu jsem si zvolila kvantitativní metodu, kdy byly respondentům rozdány dotazníky.²²⁰ Dotazník byl v tomto případě vhodný, protože mi umožnil obsáhnout větší počet jedinců. Je to efektivní metoda, která umožňuje sběr velkého množství informací v relativně krátkém čase. Dotazník byl zcela anonymní, aby se odstranily zábrany při odpovídání a získala jsem tak upřímnější odpovědi.²²¹

Dotazník je složen především z otevřených otázek, v nichž měli žáci formulovat vlastní odpovědi. Otevřené otázky jsem dávala z toho důvodu, abych žákům nepodsouvala nějaké odpovědi a aby se nad otázkou sami zamysleli. Dále jsou v dotazníku polouzavřené otázky, kdy si žáci mohli zvolit z nabízených možností, nebo i dopsat vlastní odpověď v případě, že se nabízené nehodily. Objevily se i otázky uzavřené, ve kterých respondenti odpovídali pouze ano nebo ne.²²²

Sestavený dotazník má celkem 18 otázek, z toho jsou první dvě zaměřeny na určení třídy a pohlaví respondentů. Otázky jsou ze začátku obecnější. V nich jsem zjišťovala, co si žáci představují pod pojmem architektura a kde o ní získávají informace. Poté jsou otázky zaměřené na gotiku, baroko a kostel Povýšení sv. Kříže.

Výzkumné šetření proběhlo díky ochotným pedagogům, kteří dotazníky rozdali ve svých hodinách výtvarné výchovy. Vlastní vyplňování probíhalo převážně bez mé osoby jako zjišťovatele a netrvalo více než deset minut.

7.1.4 Hypotézy²²³

Pro kvantitativně orientovaný výzkum jsou hypotézy nejdůležitější, je to vědecký předpoklad. Jejich hlavní vlastností je, že vyjadřují vztahy mezi proměnnými. Hypotézy by měly mít vždy podobu oznamovací věty a také musí vždy existovat možnost hypotézy empiricky ověřit.²²⁴

---

²²⁰ PERGLER, P. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: SNTL 1969, s. 229.

²²¹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 70.

²²² Tamtéž, s. 125.

²²³ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 17, 18.

²²⁴ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 63 - 71.

Stanovené hypotézy:

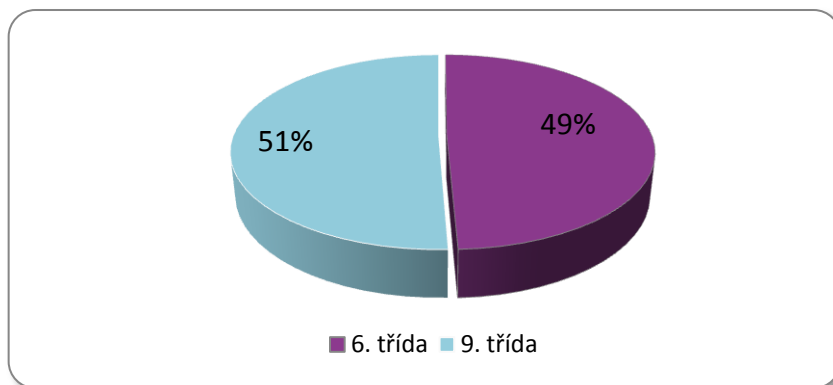
1. Architektura nepatří mezi zájmy žáků.
2. Žáci si pod pojmem architektura ve většině případů představují navrhování budov.
3. Nejvíce informací o architektuře získávají žáci druhého stupně základní školy při výuce ve škole.
4. Děti se nejčastěji seznámí s architekturou na hodinách výtvarné výchovy na základní škole.
5. Žáci nepracují v hodinách výtvarné výchovy s motivem architektury.
6. Žáci 9. tříd mají větší orientaci v architektonických slozích než žáci 6. tříd.
7. Žáci 9. tříd mají větší znalosti o tom, co je baroko a znají jeho znaky lépe, než žáci 6. tříd.
8. Žáci 9. tříd snáze poznají gotiku než žáci 6. tříd.
9. Žáci, kteří navštívili kostel Povýšení sv. Kříže, jej zvládnou snáze slohově zařadit z přiložené ukázky architektury než žáci, kteří ho nenavštívili.
10. Nejčastějším důvodem pro navštívení kostela Povýšení sv. Kříže je školní exkurze.
11. Žáci, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem, nenavštívili kostel Povýšení sv. Kříže.
12. Žáci jsou schopni vyjmenovat významné stavby ve svém okolí.
13. Dívky mají větší znalosti o architektuře než chlapci.

7.2 Rozbor odpovědí žáků

Otázka č. 1

Třída

Tato otázka byla pouze orientační, abych měla přehled o žácích a jejich počtu. Z šesté třídy bylo celkem 79 žáků a z deváté třídy 81 žáků.

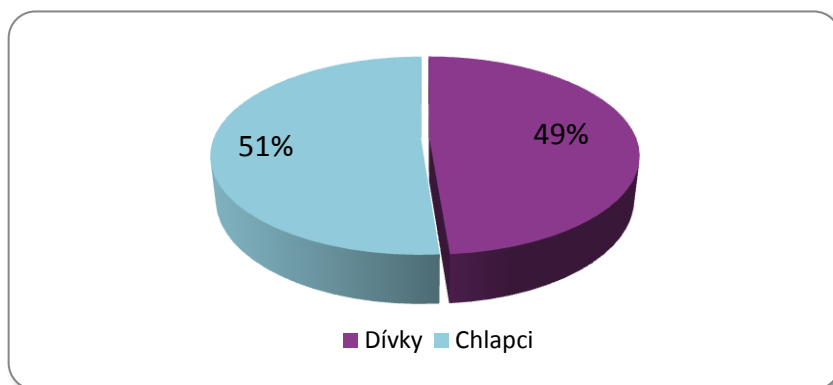

Graf 1 Třída.

Otázka č. 2

Pohlaví

V tomto případě se jednalo o uzavřenou otázku s možností výběru ze dvou odpovědí – žena nebo muž. Tento údaj funguje jako nezávisle proměnná.²²⁵ Z celkového počtu 160 respondentů bylo 78 dívek a 82 chlapců.

Graf 2 Pohlaví respondentů.

²²⁵ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 60.

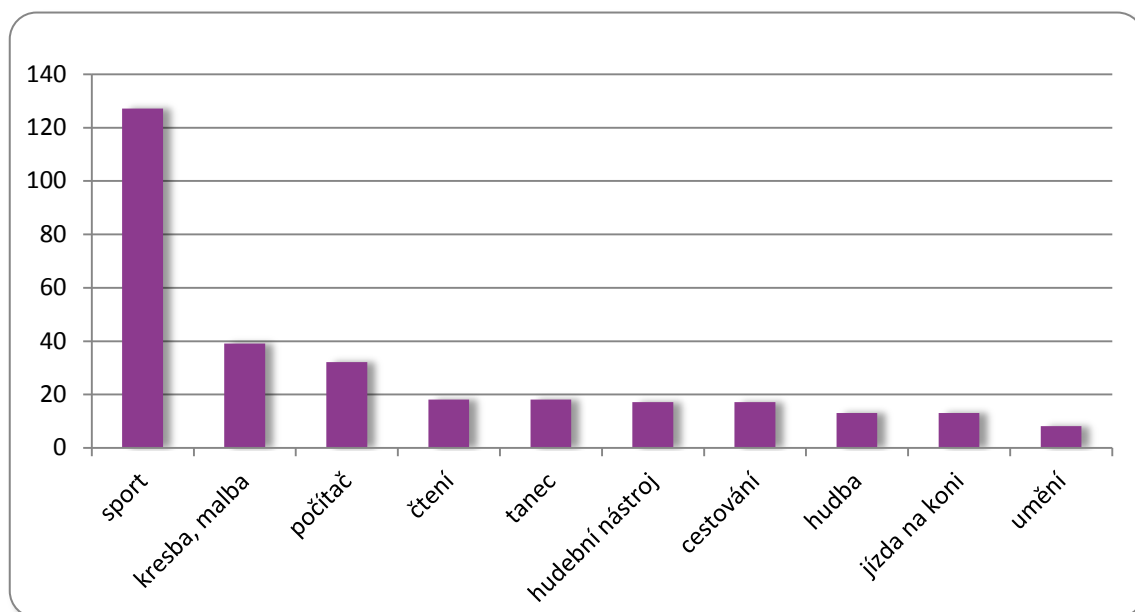
Otázka č. 3

Jaké jsou tvoje zájmy?

Tato otázka byla otevřená a jejím cílem bylo zjistit, zda se mezi zájmy žáků vyskytuje výtvarné umění, popřípadě architektura. Na otázku odpovědělo všech 160 respondentů, ovšem každý mi uváděl jiný počet koníčků.

Mezi nejvíce uváděné zájmy patří sport, tak odpovědělo 127 respondentů (79 %). Chlapci uváděli nejčastěji fotbal, florbal, tenis nebo bojové sporty a dívky cyklistiku, plavání nebo aerobik. Druhým uvedeným zájmem bylo kreslení a malování, to uvedlo 39 respondentů (24 %). Hned za tím se umístil počítač a hraní her na něm, to napsalo 32 respondentů (20 %).

O hodně méně bylo uváděno čtení a tanec, které uvedlo shodně 18 respondentů (11 %). Dále hra na hudební nástroj, tedy na klavír, flétnu nebo kytaru, uvedlo 17 respondentů (10 %). Poslech hudby a jízdu na koni má rádo 13 respondentů (8 %). Umění uvedlo do svých zájmů pouze 8 respondentů (5 %). Další uváděli motorky, chození do skauta, vaření, kamarády, vesmír nebo rybaření.

Graf 3 Jaké jsou tvoje zájmy? (graf shrnuje pouze prvních deset zájmů)

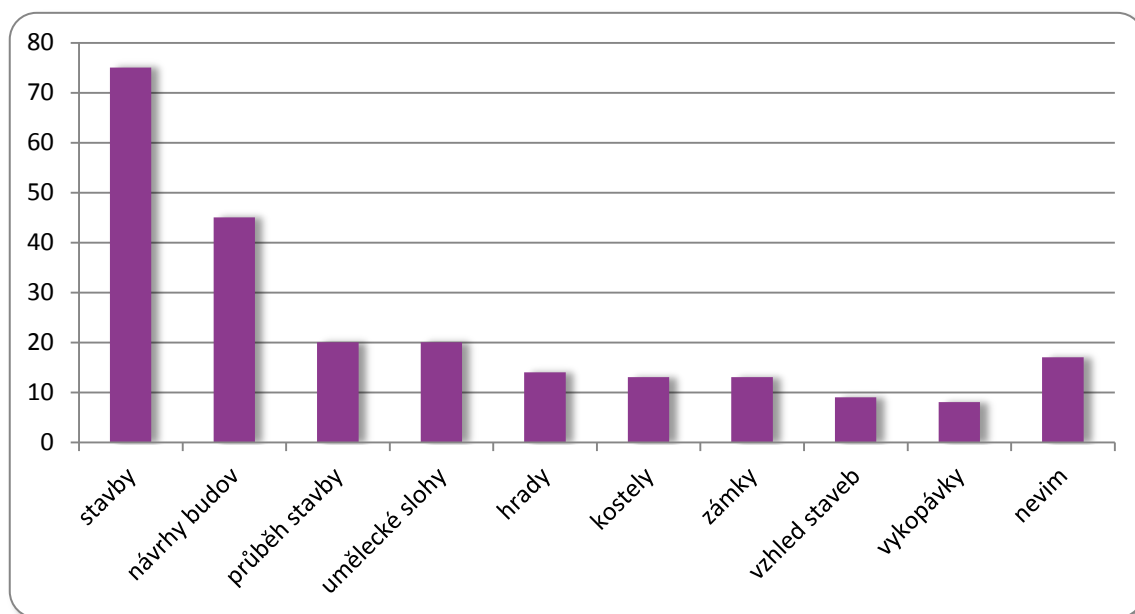
Otázka č. 4

Co konkrétně si představuješ pod pojmem architektura?

Tato otázka byla otevřená, a proto se žáci museli sami zamyslet, co je to architektura. Obvykle mi odpovídali pouze jednoslovně a převažovaly odpovědi typu, že architektura jsou stavby, tedy různé budovy, domy nebo „baráky“.

Celkem 75 respondentů (47 %) uvedlo ve svých odpovědích, že architektura jsou stavby. 45 respondentů (28 %) napsalo návrhy a projektování budov a 20 respondentů (12 %) průběh stavby. Žáci si také pod tímto pojmem představují umělecké slohy. Tuto odpověď uvedlo 20 respondentů (12 %). Objevili se i tací, kteří si pod architekturou nepředstaví nic, proto 17 respondentů (11 %) napsalo, že neví nebo tuto otázku vynechali a nevyplnili ji.

Dále uvedlo (hlavně dívky) 14 respondentů (9 %) hrady, zámky a kostely 13 respondentů (8 %) a vzhled staveb (jaké mají tvary, barvy, to jestli jsou zdobené a vzhled interiéru a exteriéru) 9 respondentů (6 %). Dokonce osm respondentů (5 %) napsalo, že je architektura spojená s vykopávkami. Dva respondenti si s architekturou spojují studium a práci architekta. Jeden žák mi uvedl i to, co je s architekturou svázáno, jako sochy, zahrady nebo typ zdíva.

Graf 4 Co konkrétně si představuješ pod pojmem architektura?

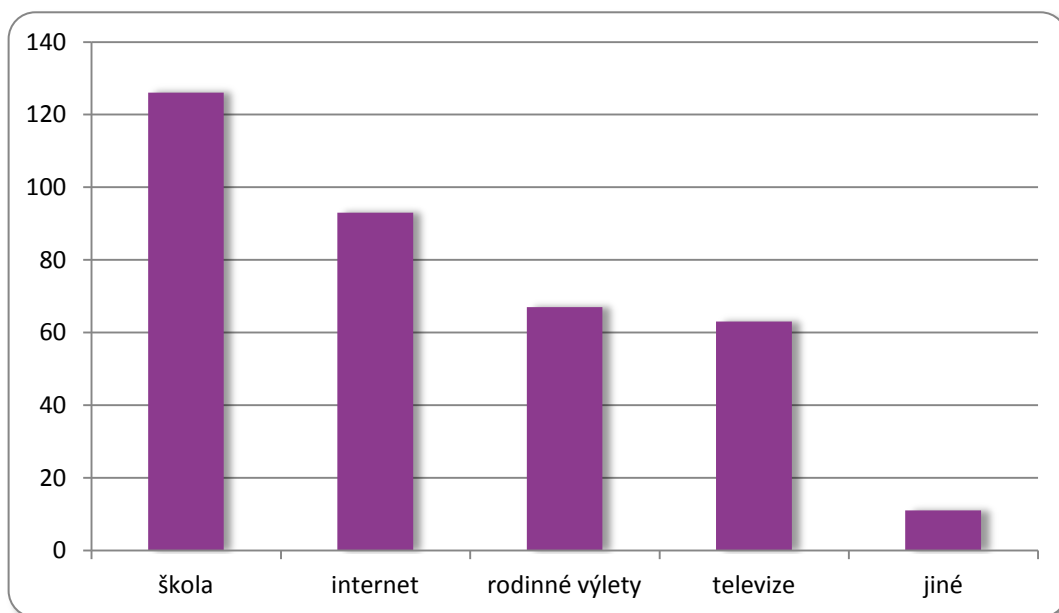
Otázka č. 5

Kde získáváš vědomosti o architektuře?

Tady mohli žáci vybrat jednu nebo více možností z nabídky a také mohli popřípadě doplnit něco jiného podle vlastního uvážení. Jedná se tedy o polouzavřenou otázku. Na výběr byly nabídnuty čtyři možnosti: ve škole, na internetu, z rodinných výletů či z televize. Také byla možnost zaškrtnout kolonku jiné a doplnit přesně, odkud čerpají informace. Tuto možnost využilo pouze jedenáct respondentů (7 %). Cílem této otázky bylo zjistit, jaký zdroj pro získávání znalostí používají žáci druhého stupně nejčastěji.

Nejčastěji byla označena možnost, že své vědomosti získávají ve škole při výuce. Tuto variantu zaškrtnulo 126 respondentů (79 %). Na druhém místě se umístilo čerpání informací z internetu, které využívá 93 respondentů (58 %). Další byly rodinné výlety, 67 respondentů (42 %) a sledováním televize získává znalosti 63 respondentů (39 %).

V kolonce jiné se objevily ještě další tři možnosti. Pět žáků doplnilo rodiče, kteří mají práci nějak spojenou s architekturou, například maminku, která je architektka. Čtyři žáci uvedli jako svůj zdroj knihy a encyklopedie a jeden žák uvedl kroužek výtvarné výchovy. Dokonce mi tam jedna dívka napsala, že při procházkách městem ráda pozoruje budovy a zjišťuje si o nich informace.

Graf 5 Zdroje získávání vědomostí o architektuře.

Otázka č. 6

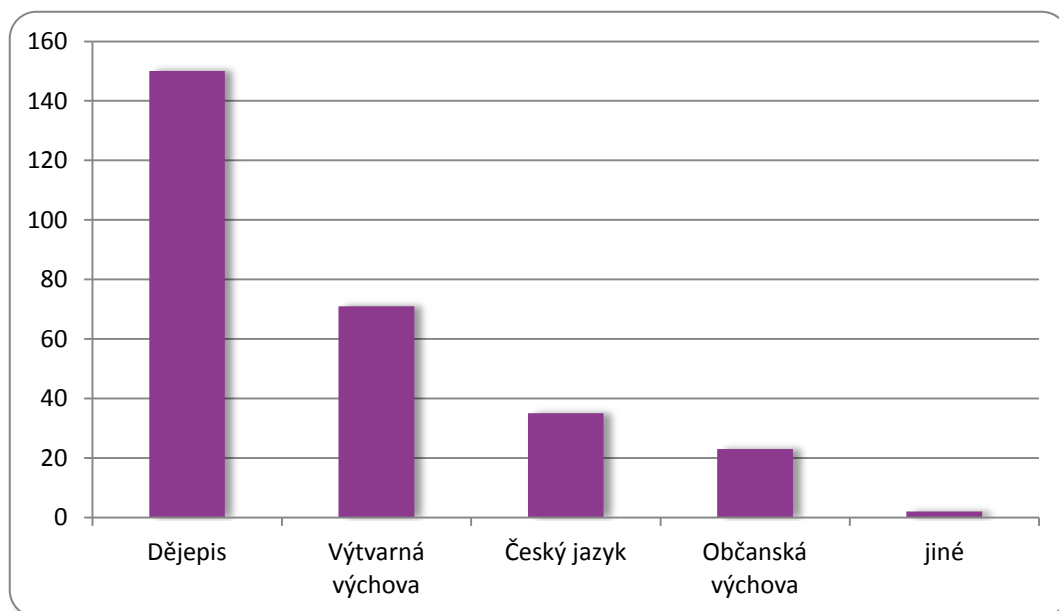
Ve kterém z následujících předmětů ses seznámil s architekturou?

Znovu polouzavřená otázka, která si klade za cíl zjistit, v jakých předmětech jsou žáci na základních školách v současné době seznamování s architekturou.

Byla zde možnost označit i více odpovědí, nebo znovu doplnit další předmět podle svého uvážení. V nabídce byly čtyři varianty, ze kterých si žáci mohli vybrat. Konkrétně tedy dějepis, výtvarná výchova, český jazyk nebo občanská výchova. Kolonku jiné využili a doplnili, že se o architektuře učili v jiné hodině, jenom dva žáci.

Celkem 150 respondentů (94 %) zaškrtnulo možnost dějepis, tedy pouze deset žáků tuto variantu vynechalo. Při výtvarné výchově se s architekturou seznámilo 71 respondentů (44 %), tedy skoro o polovinu méně žáků, než při dějepise. Dále český jazyk vybralo dohromady 35 respondentů (22 %) a občanskou výchovu 23 respondentů (14 %).

Dva respondenti (1 %) doplnili do dotazníku jiné možnosti. Jeden uvedl matematiku a druhý napsal, že se o architektuře neučil vůbec v žádném předmětu.

Graf 6 Předměty, ve kterých se žáci seznámili s architekturou.

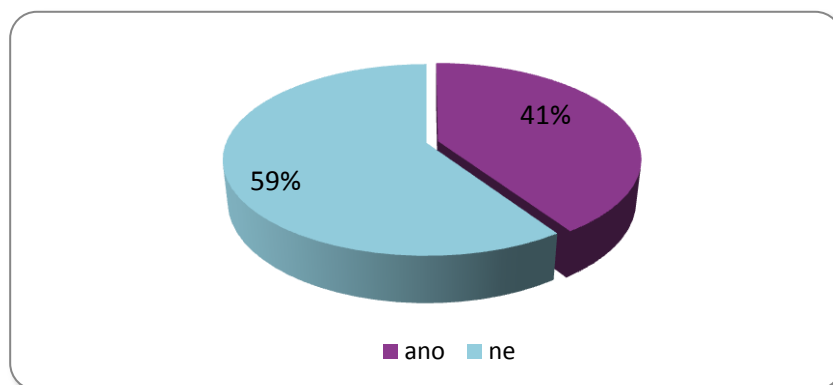
Otázka č. 7

Maluješ, kreslíš nebo jinak pracuješ s motivem architektury při hodinách výtvarné výchovy?

Tato otázka byla uzavřená a žáci měli na výběr pouze ze dvou možností. Mohli si vybrat ano nebo ne. Z této otázky jsem chtěla zjistit, zda je motiv architektury využíván při vyučování ve výtvarné výchově.

Většina žáků uvedla, že při hodinách s motivem architektury nepracují. Připadalo mi divné, že se ve stejné třídě žáci neshodli, jestli s motivem architektury pracovali nebo nepracovali.

Možnost ne označilo 95 respondentů (59 %) a ano zaškrtnulo 65 respondentů (41 %). Podle odpovědí žáků nejvíce pracují s motivem architektury při hodinách výtvarné výchovy na ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem v deváté třídě.

Graf 7 Práce s motivem architektury v hodinách výtvarné výchovy.

Otázka č. 8

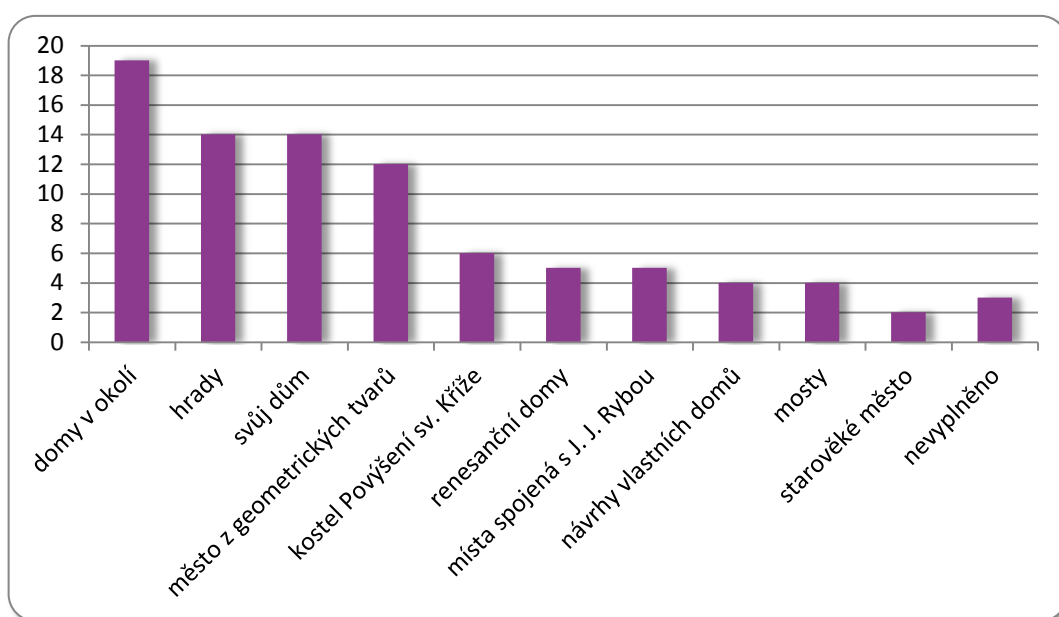
Pokud ano, uveď příklad.

Tato otázka je svázána s předchozí. Otázka byla otevřená, proto zde žáci mohli vypsát všechny možné příklady práce s motivem architektury při hodinách výtvarné výchovy. Žáci mi odpovídali formou slovních spojení a psali i více příkladů.

Z 65 žáků, kteří uvedli, že pracují s architekturou v hodinách výtvarné výchovy, mi uvedlo 19 respondentů (29 %), že nejčastěji kreslí stavby ve svém okolí. 14 respondentů uvedlo (22 %) kresbu hradů a svých domů. 12 respondentů (19 %), převážně ze základní školy v Bohutíně, napsalo, že malovali město z ornamentů a geometrických tvarů.

Na základní škole v Rožmitále pod Třemšínem mi dokonce uvedlo 6 respondentů (9 %), že kresbou ztvárnili kostel Povýšení sv. Kříže. Také na této škole žáci malují místa spojená s Jakubem Janem Rybou, což mi napsalo 5 respondentů (8 %).

Dále 5 respondentů uvedlo (8 %) kresbu renesančních domů, 4 respondenti (6 %) navrhovali vlastní domy a také kreslili mosty a 2 respondenti (3 %) vytvořili kresbu starověkého města. Tři respondenti (5 %) mi na tuto otázku neodpověděli.

Graf 8 Příklady práce s motivem architektury ve výtvarné výchově.

Otázka č. 9

Seřaď prosím tyto umělecké slohy od nejstaršího po nejmladší:

románský sloh – baroko – renesance – gotika

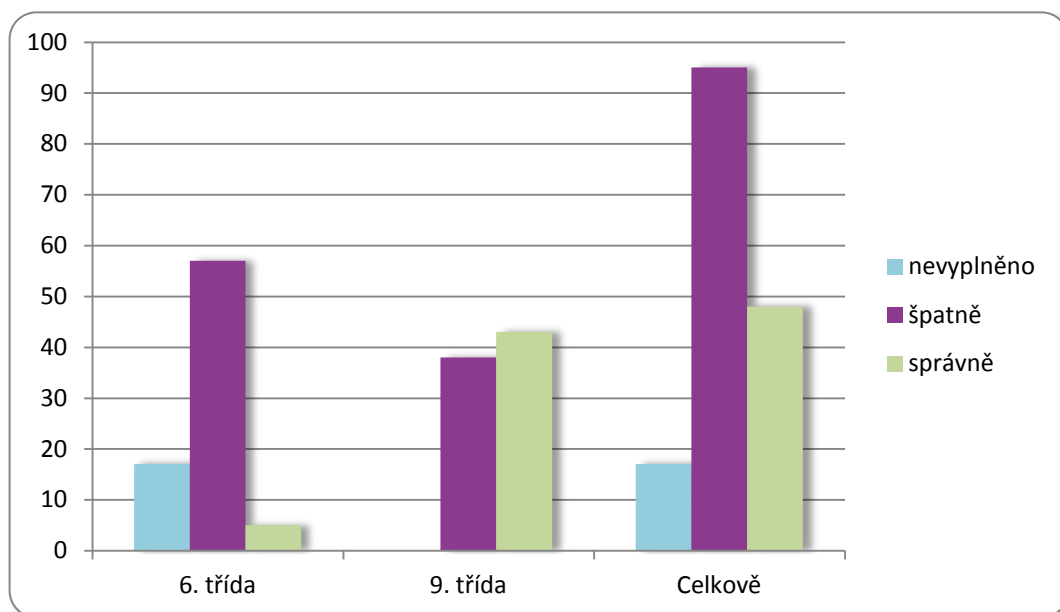
Z této otázky jsem chtěla hlavně zjistit, jak se žáci druhého stupně základní školy orientují v uměleckých slozích. Žáci tu měli seřadit čtyři umělecké slohy podle toho, jak jdou za sebou od nejstaršího po nejmladší. Správné seřazení slohů mělo vypadat takto: románský sloh, gotika, renesance a baroko.

Pro žáky jsem předem připravila očíslované kolonky, do kterých jednotlivé slohy vypisovali. Tuto otázku jsem vyhodnocovala buď jako správně nebo špatně zodpovězenou.

Z šesté třídy seřadilo špatně slohy 57 respondentů (72 %). Správně je dokázalo seřadit pouze 5 respondentů (6 %). Z těchto pěti respondentů byly dvě dívky a tři chlapci. 17 respondentů (22 %) mi tuto otázku nezodpovědělo.

V deváté třídě tato otázka dopadla mnohem lépe než v šesté třídě. Tady dokázalo správně seřadit slohy 43 respondentů (53 %), tedy více než polovina. Správné odpovědi dokázalo uvést 24 dívek a 19 chlapců. Špatně seřadilo umělecké slohy 38 respondentů (47 %).

Celkově tedy převažovaly špatné odpovědi. Špatně odpovědělo 95 respondentů (59 %). Správně dokázalo seřadit slohy celkem 48 respondentů (30 %), z toho 26 dívek a 22 chlapců. 17 respondentů (11 %) mi na tuto otázku nedokázalo odpovědět.

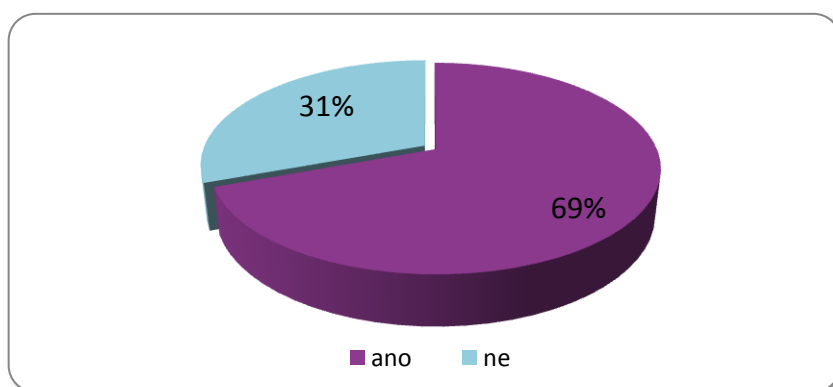
Graf 9 Řazení uměleckých slohů.

Otázka č. 10

Prohlížíš si rád památky (významné starší stavby)?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký vztah mají žáci druhého stupně základní školy k památkám a jestli si je rádi prohlíží. Tato otázka byla uzavřená a byly pouze dvě možnosti, ano a ne.

Dopadlo to podle očekávání a většina si památky prohlíží ráda. Ano zaškrtnulo 111 respondentů (69 %) a ne zaškrtnulo 49 respondentů (31 %).

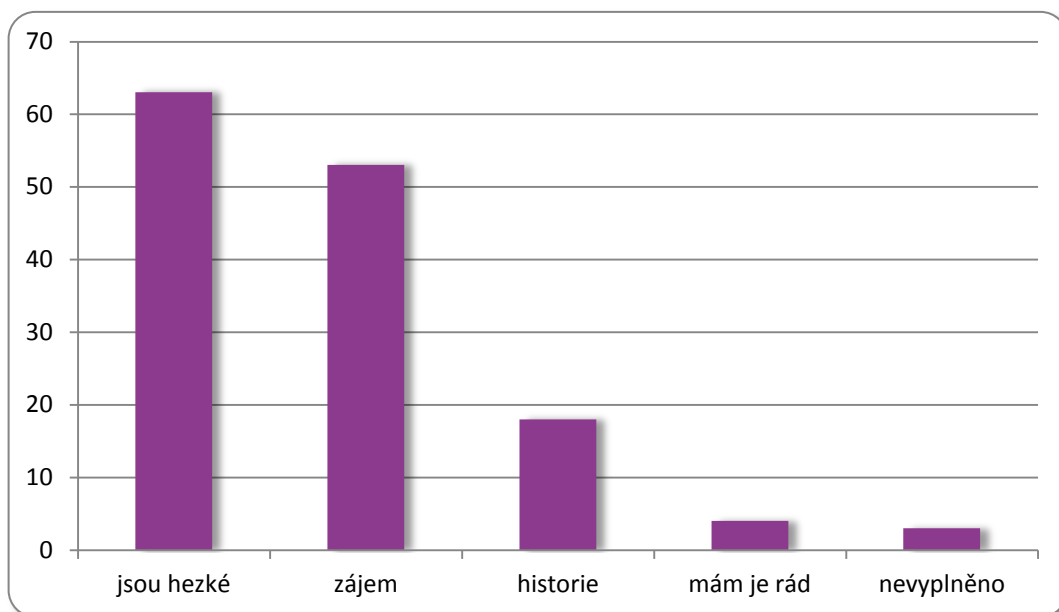
Graf 10 Prohlížíš si rád památky?

Otázka č. 11

Pokud ano, z jakého důvodu?

Tato otázka je svázána s tou předchozí a byla otevřená, aby zde žáci mohli psát libovolný počet důvodů. Chtěla jsem zjistit, proč mají žáci na druhém stupni základní školy památky rádi.

Nejčastějším důvodem pro prohlížení památek je ten, že jsou hezké a líbí se jim například jejich tvary. To uvedlo celkem 63 respondentů (57 %). Dále 53 respondentů (48 %) napsalo, že se zajímají o památky a také o umělecké slohy. Jejich historii rádo objevuje 18 respondentů (16 %) a 4 respondenti (4 %) mají památky rádi. Tři respondenti (3 %) mi neuvodli žádný důvod.

Graf 11 Důvody k prohlížení památek.

Otázka č. 12

Jaký sloh je vyobrazen na obrázku?

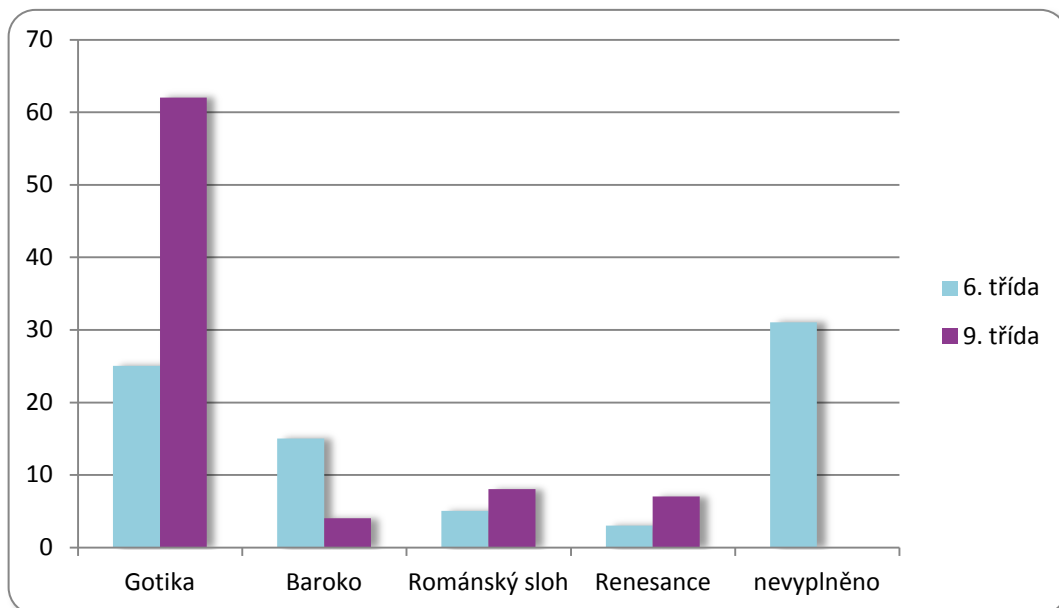
Tady bylo úkolem žáků zařadit zobrazený obrázek do správného architektonického slohu. Na obrázku byl znázorněn gotický opěrný systém. Správná odpověď byla tedy gotika. Odpovědi mohli žáci zaznamenávat do předem připravené kolonky.

V šesté třídě zařadilo obrázek správně, jako gotiku, pouze 25 respondentů (32 %). Z toho bylo 16 dívek a 9 chlapců. Dále 15 respondentů (19 %) odpovědělo baroku, 5 respondentů (6 %) románský sloh a 3 respondenti (4 %) renesance. To, že tato otázka byla pro šestou třídu těžká, je jasné z toho, že 31 respondentů (39 %) nevedlo jako svou odpověď nic.

V deváté třídě si vedli lépe a skoro všichni zařadili obrázek správně do gotiky. 62 respondentů (77 %) uvedlo gotiku, z toho 33 dívek a 29 chlapců. 8 respondentů (10 %) uvedlo románský sloh, 7 respondentů (9 %) renesanci a 4 respondenti (5 %) baroko.

Celkově více než polovina žáků napsalo správnou odpověď. 87 respondentů (54 %) uvedlo gotiku, 19 respondentů (12 %) baroko, 13 respondentů (8 %) románský sloh a 10 respondentů (6 %) renesanci. Celkem 31 respondentů (19 %) tuto otázku vynechalo.

Graf 12 Jaký sloh je vyobrazen na obrázku?

Otázka č. 13

Jakými hlavními znaky se vyznačuje baroko?

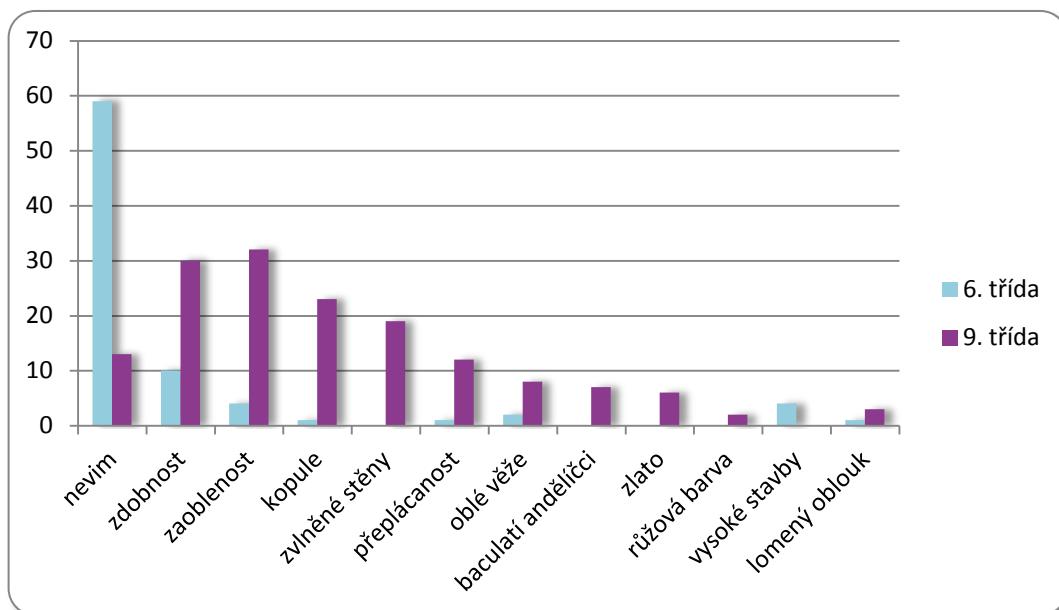
Otázka byla otevřená a žáci museli vymyslet, čím se vyznačuje baroko. Cílem této otázky bylo ověřit znalosti žáků staršího školního věku o barokním slohu a jeho znacích. Většinou mi odpovídali slovním spojením či větou a někdy i jedním slovem.

V šesté třídě nejvíce žáků odpovědělo, že žádné znaky nezná, přesně tedy 59 respondentů (75 %). Dále 10 respondentů (13 %) uvedlo, že je baroko hodně zdobené. Čtyři respondenti (5 %) napsali, jako znak zaoblenost. Stejný počet napsal i vysoké stavby. Dva respondenti uvedli oblé věže a jeden respondent kopuli. Překvapilo mě, že jeden žák napsal lomený oblouk, což je znak gotiky. Dohromady tedy uvedla šestá třída sedm znaků.

V deváté třídě neuvedlo žádný znak pouze 13 respondentů (16 %). Na rozdíl od šestých tříd dali dohromady v devátých třídách deset znaků. Nejvíce psali, že znakem baroka je zaoblenost, to uvedlo 32 respondentů (40 %). Hned za zaobleností se umístila veliká zdobnost, uváděná 30 respondenty (37 %). Dalším psaným znakem byla kopule, kterou napsalo 23 respondentů (28 %). 19 respondentů (24 %) uvedlo zvlněné stěny, 12 respondentů (15 %) přeplácánost, 8 respondentů (10 %) oblé věže a 7 respondentů (9 %) baculaté andělíčky.

Udivilo mě, že si 6 respondentů (8 %) vzpomnělo na zlaté zdobení a 2 respondenti (3 %) na růžovou barvu. Tady uvedli dokonce 3 respondenti, že znakem baroka je lomený oblouk.

Celkově uvedli žáci druhého stupně základní školy 11 znaků. Nejvíce respondentů napsalo zdobnost, tedy 40 respondentů (25 %) a poté zaoblenost, kterou uvedlo 36 respondentů (23 %).

Graf 13 Hlavní znaky baroka.

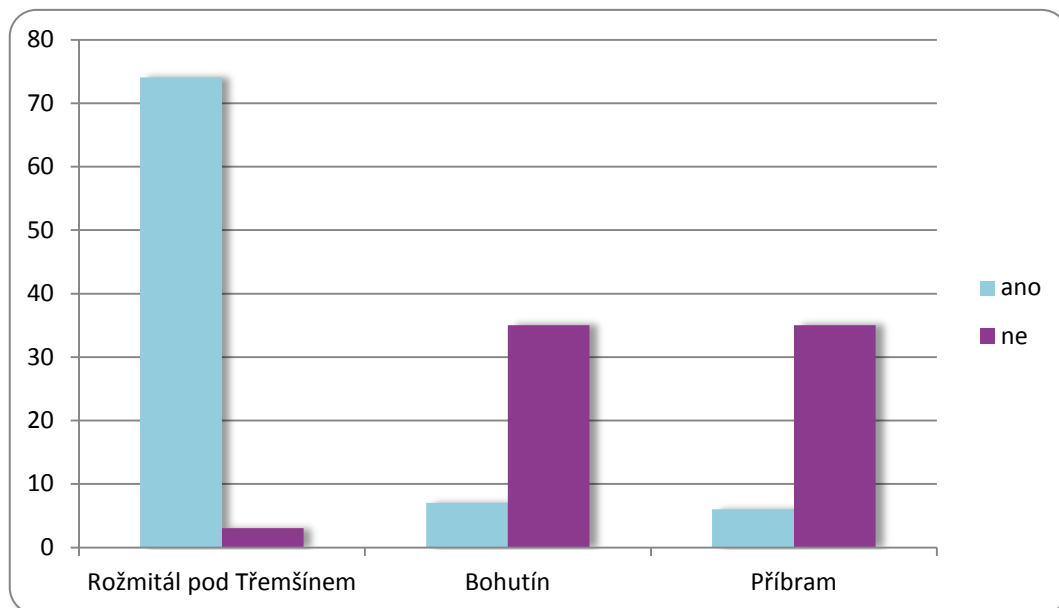
Otázka č. 14

Navštívil jsi někdy kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále?

Tato otázka byla uzavřená a byly na výběr pouze dvě možnosti, ano či ne. V této otázce byli hodně znevýhodněni žáci, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem.

Ze ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem navštívila tento kostel většina. 74 respondentů (96 %) uvedlo, že ano a pouze 3 respondenti (4 %) tento kostel nenavštívili. Ze ZŠ Bohutín 35 respondentů (83 %) zaškrtnulo, že ne a 7 respondentů (17 %) ano. Podobně na tom je škola ZŠ Březové Hory v Příbrami. Tady 35 respondentů (85 %), v kostele nebylo a 6 respondentů (15 %) ano.

Celkově tedy navštívilo kostel Povýšení sv. Kříže 87 respondentů (54 %) a 73 respondentů (46 %) jej nenavštívilo.

Graf 14 Žáci, kteří navštívili kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále.

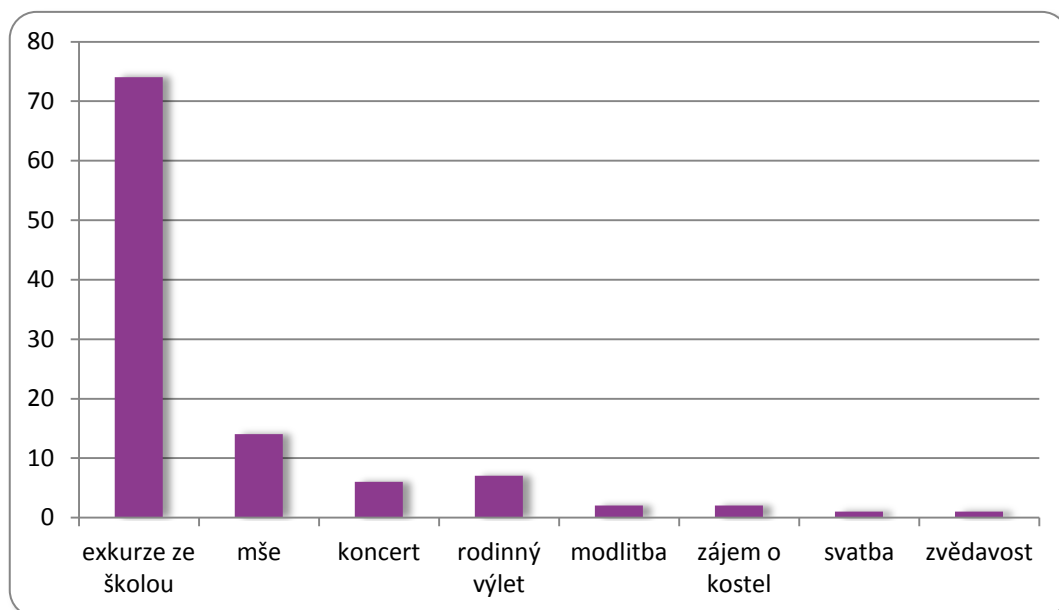
Otázka č. 15

Pokud ano, z jakého důvodu?

Otázka navazuje na předchozí a byla otevřená, abych žákům nepodsouvala svoje názory. Cílem bylo zjistit, za jakým účelem navštívili žáci kostel Povýšení sv. Kříže. Zajímali mě hlavně ti, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem.

Všichni žáci ze ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem, kteří kostel navštívili, zde byli na exkurzi se školou, tedy 74 respondentů (85 %). Jako další důvod uvedlo mši 14 respondentů (16 %). Sedm respondentů (8 %) bylo v kostele na rodinném výletě, 6 respondentů (7 %) na koncertě, 2 respondenti (2 %) zde byli kvůli modlitbě a také proto, že se zajímají o tento kostel a 1 respondent tady byl na svatbě. Dokonce jeden respondent kostel navštívil pouze ze zvědavosti.

Žáci, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem, navštívili tento kostel převážně kvůli rodinnému výletu (5 respondentů) nebo svému koncertu (3 respondenti).

Graf 15 Důvody návštěvy kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále.

Otázka č. 16

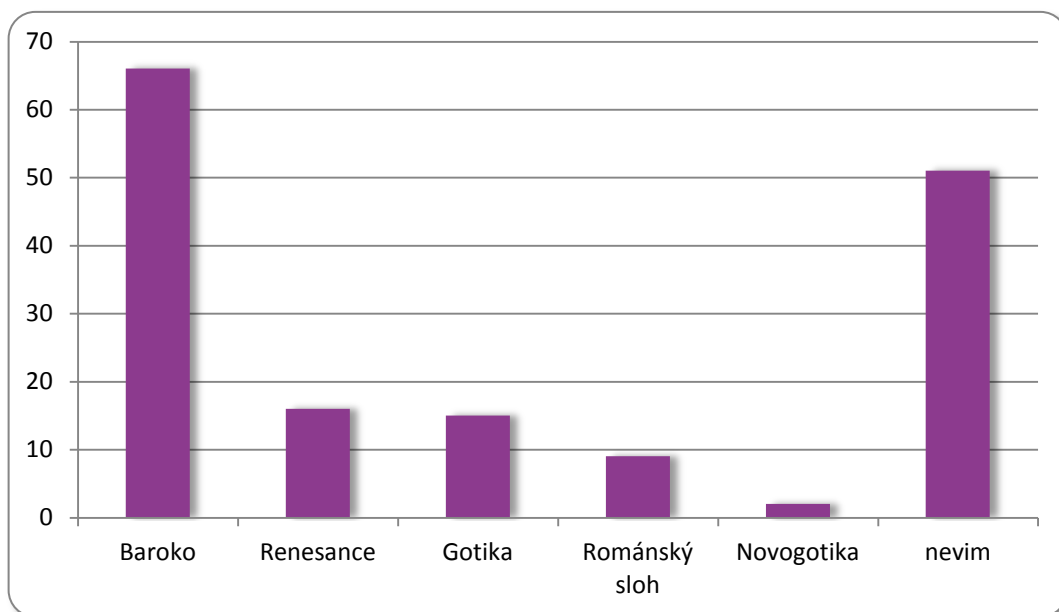
V jakém architektonickém slohu je kostel Povýšení sv. Kříže postaven?

Tato otázka byla otevřená a jako ukázka u ní byla i fotografie kostela Povýšení sv. Kříže.

Odpovědi mohli žáci zaznamenávat do předem připravené kolonky. Tato otázka nebyla správně položena, protože je kostel vytvořen v gotickém slohu a poté je přestaven do barokní podoby. Proto jsem brala jako správnou odpověď jak gotiku, tak baroko, protože jsem otázku blíže nespecifikovala.

Baroko uvedlo jako svou odpověď celkově 66 respondentů (41 %) a gotiku 15 respondentů (9 %). Špatně pak odpověď napsalo 26 respondentů. Šestnáct respondentů (10 %) uvedlo, že je postaven renesančně, 9 respondentů (6 %) napsalo románský sloh a 2 respondenti (1 %) novogotiku.

Tato otázka byla těžká pro 51 respondentů (32 %), kteří uvedli, že neví. Vyskytly se i případy, kdy do odpovědí psali letopočty, to, že je kostel ve Starém Rožmitále na kopci, nebo dokonce že je postaven z cihel. Pravděpodobně si asi otázku špatně přečetli a odpovídali úplně na něco jiného.

Graf 16 V jakém architektonickém slohu je kostel Povýšení sv. Kříže postaven?

Otázka č. 17

Jaké památky ve svém okolí znáš?

Tato otázka byla otevřená. Chtěla jsem zjistit, zda žáci znají okolní architektonické památky a zda o nich přemýšlejí. Počet odpovědí se různil, někdo mi dokázal vyjmenovat sedm památek a někteří mi nenapsali ani jednu.

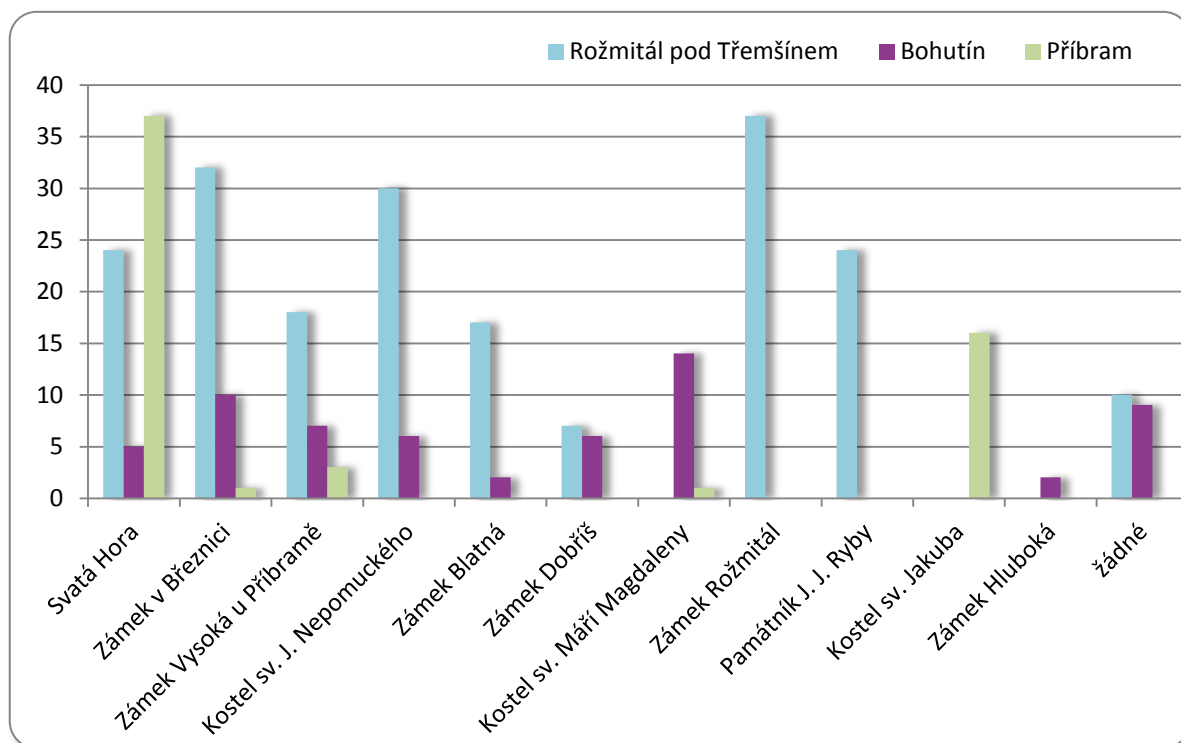
Všichni žáci ze třech základních škol se shodli pouze na třech památkách. Asi nejznámější památka je Svatá Hora v Příbrami. Tu mi uvedlo celkem 66 respondentů (41 %). Dále zámek v Březnici uvedlo 43 respondentů (27 %). Jako třetí společnou památku mi napsalo 28 respondentů (18 %) zámek Vysoká u Příbramě, kde je památník Antonína Dvořáka.

Když se podívám na každou školu zvlášť, tak na základní škole J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem si žáci vzpomněli dohromady na osm památek. Nejvíce znají žáci zámek v Rožmitále, který uvedlo 37 respondentů (48 %). 32 respondentů (42 %) napsalo zámek v Březnici a 30 respondentů (39 %) kostel sv. Jana Nepomuckého, který stojí na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem. Celkem 24 respondentů (31 %) si vzpomnělo na Svatou Horu u Příbrami a stejný počet respondentů napsalo památník Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem. Osmnáct respondentů (23 %) uvedlo jako památku v okolí zámek Vysoká s památníkem Antonína Dvořáka, 17 respondentů (22 %) napsalo

zámek Blatná a 7 respondentů (9 %) zámek Dobříš. Na žádnou památku si nevzpomnělo 10 respondentů (13 %).

Na základní škole v Bohutíně žáci nejvíce znají kostel sv. Máří Magdaleny, který stojí naproti škole. Ovšem čekala jsem, že jej uvede mnohem více žáků. Tento kostel napsalo jen 14 respondentů (33 %). Deset respondentů (24 %) si vzpomnělo na zámek v Březnici, 7 respondentů (17 %) na zámek Vysoká a 6 respondentů (14 %) na zámek Dobříš. Překvapilo mě, že 6 respondentů (14 %) uvedlo, že zná kostel sv. Jana Nepomuckého v Rožmitále pod Třemšínem. Dále mě udivilo, že jen 5 respondentů (12 %) napsalo Svatou Horu. Čekala jsem, že si na ni vzpomene mnohem více žáků. Po dvou respondentech napsalo zámek Blatná a zámek Hluboká. Devět respondentů (22 %) si na žádnou památku nevzpomnělo, proto tuto otázku nezodpovědělo. Celkem žáci uvedli osm památek ze svého okolí.

Na základní škole v Příbrami očekávaně nejvíce žáků uvedlo Svatou Horu. Tu napsalo celkem 37 respondentů (90 %). Druhou památkou byl uváděn kostel sv. Jakuba Většího, který stojí na Masarykově náměstí v Příbrami. Tento kostel napsalo 16 respondentů (38 %). Tři respondenti (7 %) uvedli zámek Vysoká a jeden respondent napsal zámek v Březnici. Překvapivě jeden žák zná kostel sv. Máří Magdaleny v Bohutíně. Žáci v Příbrami dali dohromady pět památek ve svém okolí.

Graf 17 Jaké památky znáš ve svém okolí?

Otázka č. 18

Co bys ve svém okolí postavil, nechal a co zbořil?

Tuto otevřenou otázku jsem přidala proto, abych zjistila, zda žáci uvažují o svém okolí a zda by na něm něco změnili.

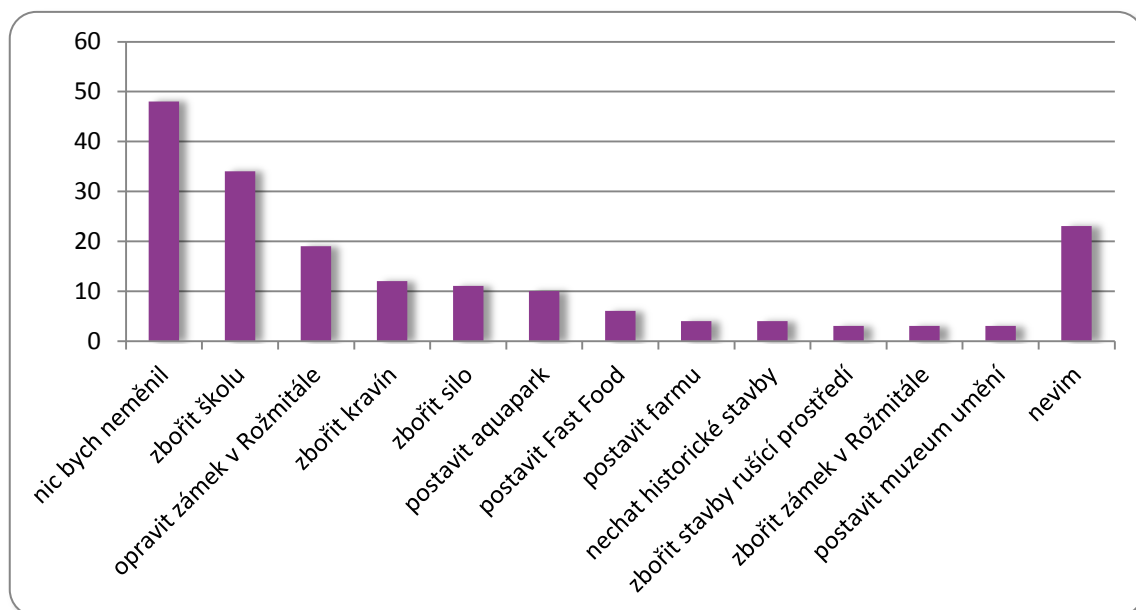
Na otázku mi odpověděl 48 respondentů (30 %), kteří jsou se svým okolím spokojeni a nic by na něm neměnili, vše jim vyhovuje. Dvacet tři respondentů (14 %) tuto otázku nechalo nevyplněnou nebo mi odpověděli, že neví.

Třicet čtyři respondentů (21 %) mi uvedlo, že chce zbořit školu, což je spíše osobní zaujetí a ne úvaha o svém okolí. Z této odpovědi se také nezjistí nic o jejich vztahu ke svému okolí.

Další odpovědi se týkaly zájmů žáků a toho, co jim v okolí chybí. Deset respondentů (6 %) uvedlo, že by chtěli postavit aquapark a 6 respondentů (4 %) by chtělo postavit fast foody, jako KFC nebo McDonald's. Čtyři respondenti (3 %) by si postavili svoji farmu. Další 3 respondenti (2 %), protože mají rádi motoriky, chtějí postavit motokrosovou trať a 2 respondenti (1 %) si přejí naproti tomu skatepark.

Z estetických důvodů by 12 respondentů (8 %) nechalo zbořit kravín v Bohutíně a 11 respondentů (7 %) by zase zbořilo silo v Rožmitále pod Třemšínem. Tři respondenti (2 %) by také zbořili stavby rušící prostředí, například obchodní centra nebo moderní stavby.

Opravit by nechalo 19 respondentů (12 %) zámek v Rožmitále pod Třemšínem a 3 respondenti (2 %) by ho rovnou zbourali, protože je ve špatném stavu. Čtyři respondenti (3 %) by nechali, tak jak jsou, historické budovy. Nakonec 3 respondenti (2 %) by měli rádi ve svém okolí muzeum umění.

Graf 18 Co bys ve svém okolí postavil, nechal a co zbořil?

7.2 Potvrzené a nepotvrzené hypotézy výzkumu

1. Architektura nepatří mezi zájmy žáků.

Hypotéza se potvrdila.

Žáci mohli napsat libovolný počet koníčků, kterými se zabývají. Nejčastěji uváděli sport – fotbal, bruslení nebo jízdu na kole. Další zájem je počítač, pomocí něhož můžou hlavně hrát hry nebo být na internetu a vyhledávat si různé informace.

Na druhém místě se umístila kresba a malba, je ovšem daleko za sportem. Kresbu a malbu uvedlo 39 respondentů ze 160 dotazovaných. Zájem o umění má pouhých 8 respondentů, což mu vyneslo až desáté místo v tabulce.

2. Žáci si pod pojmem architektura ve většině případů představují navrhování budov.

Hypotéza se nepotvrdila.

Když se řekne architektura, nejvíce se žákům vybaví stavby, tedy budovy, domy a „baráky“. Stavby celkem uvedlo 47 % žáků. Projektování a navrhování staveb se umístilo na druhém místě a uvedlo je 28 % žáků. Dalších 12 % žáků napsalo průběh stavby a také umělecké slohy.

3. Nejvíce informací o architektuře získávají žáci druhého stupně základní školy při výuce ve škole.

Hypotéza se potvrdila.

Žáci si mohli vybrat ze čtyř možností nebo doplnit další. Nejčastěji byla vybrána možnost, že své vědomosti získávají ve škole při výuce. Tuto variantu zaškrtnla více jak polovina žáků, tedy 79 %. Z internetu čerpá informace 58 % žáků. Čtyřicet dva procent žáků získává vědomosti z rodinných výletů a 39 % žáků z televize.

Zajímavé je, že pět žáků se dozvídá o architektuře od svých příbuzných, kteří pracují například jako architekti. Další uvedli i knihy a encyklopedie.

4. Děti se nejčastěji seznámí s architekturou na hodinách výtvarné výchovy na základní škole.

Hypotéza se nepotvrdila.

Znovu si mohli žáci vybrat ze čtyř variant či doplnit další. Nejvíce žáků uvedlo dějepis (94 %) a až poté výtvarnou výchovu (44 %). Český jazyk uvedlo 22 % žáků a občanskou výchovu 14 % žáků. Také se objevila matematika nebo i to, že se o architektuře vůbec neučili.

Ve srovnání s výzkumem, který jsem provedla roku 2013 v mé bakalářské práci, se situace příliš nezměnila. Z tohoto průzkumu vyplynulo, že se žáci na druhém stupni základních škol nejvíce seznamují s architekturou v dějepise, což uvedlo 84 % žáků. Výtvarnou výchovu uvedlo jen 22 % žáků. Výuka o architektuře by měla být v hodinách výtvarné výchovy více zastoupena.²²⁶

5. Žáci nepracují v hodinách výtvarné výchovy s motivem architektury.

Hypotéza se potvrdila jen částečně

Většina žáků (59 %) uvedla, že při hodinách výtvarné výchovy nemaluje, nekreslí ani nijak jinak nepracuje s motivem architektury. Čtyřicet jedna procent žáků uvedlo, že s motivem architektury pracují. Nejčastěji kreslí a malují stavby ve svém okolí a hrady.

---

²²⁶ ŠUCHMANOVÁ, Karolína. *Postoje mládeže Příbramska k barokní architektuře (Svatá Hora)*. České Budějovice, 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

6. Žáci 9. tříd mají větší orientaci v architektonických slozích než žáci 6. tříd.

Hypotéza se potvrdila.

Když měli žáci za úkol seřadit čtyři umělecké slohy od nejstaršího po nejmladší, byla v tomto případě úspěšnější devátá třída.

Zatímco v šesté třídě seřadilo slohy správně pouze 6 % žáků, v deváté třídě to dokázala více jak polovina žáků, 53 %. V šesté třídě 22 % žáků na tuto otázku vůbec neodpovědělo, v deváté třídě zkusili slohy seřadit všichni žáci.

Potvrzením této hypotézy také bylo, že žáci devátých tříd spíše rozpoznají gotiku z obrázku a také mají větší znalosti o baroku.

7. Žáci 9. tříd mají větší znalosti o tom, co je baroko a znají jeho znaky lépe, než žáci 6. tříd.

Hypotéza se potvrdila.

V šesté třídě 75 % žáků napsalo, že žádné barokní znaky nezná, zatímco v deváté třídě je nezná „jen“ 16 % žáků.

Na rozdíl od šestých tříd, kde žáci napsali sedm znaků, celkově dali žáci devátých tříd dohromady celkem deset znaků. Mezi nejvíce uváděné znaky zařadili žáci zaoblenost, zdobnost a přeplácánost.

8. Žáci 9. tříd snáze poznají gotiku než žáci 6. tříd.

Hypotéza se potvrdila.

Z obrázku gotiku poznají lépe žáci devátých tříd. Sedmdesát sedm procent respondentů v deváté třídě zařadilo sloh správně, kdežto u žáků šestých tříd to bylo jen 32 % žáků.

Žáci si nejvíce pletli gotiku s barokem, s románským slohem a renesancí. Třicet devět procent žáků v šesté třídě nevedlo žádnou odpověď.

9. Žáci, kteří navštívili kostel Povýšení sv. Kříže, jej zvládnou snáze slohově zařadit z příložené ukázky architektury než žáci, kteří ho nenavštívili.

Hypotéza se potvrdila.

Z těch, co už navštívili kostel Povýšení sv. Kříže, určilo 54 % žáků správně baroko a 15 % gotiku. Osm procent žáků napsalo špatně renesanci a pět procent románský sloh. Osmnáct procent žáků uvedlo, že neví.

T, kteří kostel nenavštívili, nejvíce psali (49 % žáků), že neví, v jakém je postaven slohu. Dvacet šest procent žáků uvedlo správně baroko a tři procenta gotiku. Do renesance jej zařadilo 12 % žáků a do románského slohu 3 %.

10. Nejčastějším důvodem pro navštívení kostela Povýšení sv. Kříže je školní exkurze.

Hypotéza se potvrdila.

Žáci, kteří tento kostel navštívili, tady byli převážně na exkurzi se školou. Celkově toto uvedlo 85 % žáků, ovšem byli to hlavně žáci ze ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem. Dalšími důvody byla například mše (16 %), rodinný výlet (8 %) nebo koncert (7 %).

11. Žáci, kteří nejsou ze základní školy v Rožmitále pod Třemšínem, nenavštívili kostel Povýšení sv. Kříže.

Hypotéza se potvrdila.

Z celkového počtu 83 žáků, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem, nenavštívilo kostel 84 % respondentů, tedy 70 žáků.

12. Žáci jsou schopni vyjmenovat významné stavby ve svém okolí.

Hypotéza se potvrdila.

Z celkového počtu žáků dokázalo 141 respondentů (88 %) vyjmenovat alespoň jednu památku ze svého okolí. Zbýlých 19 žáků (12 %) nedokázalo vyjmenovat žádnou. Na každé škole ale vždy převažovaly určité památky.

Ve škole v Rožmitále pod Třemšínem nejvíce uváděli rožmitálský zámek, kostel sv. Jana Nepomuckého, zámek v Březnici a Svatou Horu.

Ve škole v Bohutíně převládala znalost kostela sv. Máří Magdaleny, zámku v Březnici a zámečku Vysoká u Příbrami. V Příbrami nejvíce uváděli Svatou Horu a kostel sv. Jakuba.

13. Dívky mají větší znalosti o architektuře než chlapci.

Hypotéza se potvrdila.

V úkolu, kde žáci měli seřadit architektonické slohy, si nepatrně lépe vedly dívky. Třicet tři procent dívek a dvacet sedm procent chlapců dokázalo tyto slohy seřadit správně.

Při poznávání obrázku, kde byla vyobrazena gotika, si také lépe vedli dívky. Z dívek uvedlo gotiku 63 % a z chlapců 46 %.

7.3 Závěr výzkumu

Výzkum, jehož výsledky jsem se snažila u každé otázky zhodnotit, shrnu v následujícím textu.

Nejprve jsem se na začátku dotazníku pokusila zjistit, zda patří architektura mezi zájmy žáků druhého stupně základní školy. Z odpovědí však vyplynulo, že jejich nejčastějším koníčkem je aktivní sport.

Pod pojmem architektura si žáci nejvíce představují stavby, určité domy a budovy. V případě získávání znalostí o architektuře je pro žáky nejdůležitějším zdrojem škola. Následuje internet, rodinné výlety a televize. Z dotazníku vyplynulo, že se ve škole s architekturou žáci nejvíce setkávají při hodinách dějepisu (94 %) a až poté v hodinách výtvarné výchovy (44%).

Cílem výzkumu bylo též zjistit, zda žáci na druhém stupni základních škol pracují při hodinách výtvarné výchovy s motivem architektury. Ukázalo se, že 59 % žáků s tímto motivem pracuje a 41 % žáků nikoliv.

Dále jsem chtěla zjistit rozdíl znalostí o architektuře mezi šestou a devátou třídou. Tento rozdíl je docela značný, což ukázalo několik otázek. Při seřazování uměleckých slohů od nejstaršího po nejmladší byli úspěšnější žáci devátých tříd, kde slohy správně seřadilo 53 % žáků. V šesté třídě je dokázalo správně seřadit pouze 6 % žáků.

Rozdíl mezi třídami byl veliký i při poznávání gotiky nebo při vyjmenovávání znaků baroka. V šesté třídě gotiku z obrázku nepoznalo 68 %

žáků a žádné znaky baroka neuvedlo 75 % žáků. V deváté třídě si vedli lépe, pouze 23 % žáků nepoznalo gotiku na obrázku a 16 % žáků nenapsalo žádný znak baroka. Nejčastějším uváděným znakem byla zdobnost a zaoblenost.

V dotazníku byly i otázky zjišťující zájem dětí staršího školního věku o architektonické památky. Šedesát devět procent žáků uvedlo, že si rádi prohlížejí památky. Nejčastějším důvodem jejich zájmu je to, že se žákům líbí a jsou hezké. O památky se také zajímají a rádi objevují jejich historii.

Část dotazníku byla zaměřena na to, zda žáci navštívili kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále a zda znají památky ve svém okolí.

Celkově navštívilo tento kostel 54 % žáků. Skoro všichni žáci ze ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem kostel navštívili, protože tam byli na exkurzi se školou. Žáci, kteří nejsou z Rožmitála pod Třemšínem, kostel navštívili převážně kvůli rodinnému výletu nebo protože tam měli svůj koncert.

Z celkového počtu žáků dokázalo 88 % vyjmenovat alespoň jednu památku ze svého okolí. Ve škole v Rožmitále pod Třemšínem nejvíce žáci uváděli rožmitálský zámek, kostel sv. Jana Nepomuckého a Svatou Horu. Ve škole v Bohutíně psali kostel sv. Máří Magdaleny, zámek v Březnici a zámek Vysoká u Příbrami. V Příbrami nejvíce uváděli Svatou Horu a kostel sv. Jakuba.

8 Závěr práce

Vypracování teoretické části mé diplomové práce spočívalo především v literární komparaci dostupných pramenů vztahující se ke gotické a barokní architektuře. Také jsem se pokusila přiblížit historii města Rožmitála pod Třemšínem a kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále.

O dřívější gotické podobě tohoto kostela se ví hodně málo. Byl postaven v první čtvrtině 13. století do tvaru kříže, měl samostatnou zvonici a boční gotický vchod. Za působení faráře Václava Vavřince Hoffmistra Přeštického v letech 1729 – 1731 byl kostel přestavěn do barokní podoby. Zrušil se boční gotický vchod a na západní straně se přistavěla věž zakončená cibulovitou šindelovou bání. Kromě dvou křtitelnic, kamenné a cínové, a starých gotických portálů jsou největším skvostem kostela historické varhany, nazývané Rybovy.

Součástí teoretické části je také psychologický popis pubescenta a jeho charakteristika z emocionálního a sociálního hlediska. Snažila jsem se vystihnout psychologické aspekty osobnosti žáků druhého stupně a jejich zájmy naplňující jejich volný čas. Volný čas pubescentů odpovídá jejich celkové vyspělosti a je významný pro vývoj všech složek jejich osobnosti. Volný čas pubescentů byl pro mě důležitý, protože jsem chtěla zjistit, zda architektura patří mezi zájmy žáků.

Na teoretickou část navazuje výzkum, jehož hlavním cílem bylo zjištění, jaký vztah mají žáci druhého stupně základní školy ke konkrétní sakrální architektuře. Také jsem chtěla zjistit rozdíl znalostí o architektuře mezi šestou a devátou třídou.

Výzkum proběhl díky ochotě pedagogů Základní školy J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem, Základní školy Bohutín, okres Příbram a Základní školy Březové Hory v Příbrami. Celkem bylo dotazováno 160 respondentů. Z šesté třídy bylo součástí výzkumu 79 žáků a z deváté třídy 81 žáků.

Z odpovědí žáků v dotazníku jsem zjistila, že si děti staršího školního věku rády prohlížejí památky a jsou i obeznámeny s památkami ve svém okolí. Žáci se nejvíce seznamují s architekturou ve škole v hodinách dějepisu a pracují s motivem architektury v hodinách výtvarné výchovy.

Díky této diplomové práci jsem získala mnoho užitečných podnětů, které mi mohou pomoci v mé budoucí kariéře pedagoga druhého stupně základní školy. Při hodinách výtvarné výchovy by bylo dobré žáky seznamovat s architekturou, rozvíjet jejich znalosti v tomto směru a budovat jejich vztah k architektonickým památkám.

9 Seznam použité literatury

Literární zdroje

1. BENDA, K. a kol. *Dějiny českého výtvarného umění I*. Praha: Academia, 1984. 683 s. ISBN neuvedeno.
2. BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971. 193 s. ISBN neuvedeno.
3. ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
4. ČÁKA, J. *Rožmitál pod Třemšínem – historie města psaná heraldikou*. Rožmitál pod Třemšínem: Městské kulturní středisko, 1980. 23. s. ISBN neuvedeno.
5. FIŠER, B. *Třemšínský poklad a jiné pověsti z kraje pod Třemšínem*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976. 100 s. ISBN neuvedeno.
6. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
7. GRAHAM-DIXON, A. *Umění – Velký obrazový průvodce*. Praha: Knižní klub, 2010. 612 s. ISBN 978-80-242-2663-7.
8. HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000. 229 s. ISBN 80-7169-722-2.
9. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002. 392 s. ISBN 80-7185-389-5.
10. CHÂTELET, A. a GROSLIER B. P. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. Praha: Agentura Cesty, 1996. 784 s. ISBN 80-7181-055-x.
11. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

12. CHODURA, R. *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999. 60 s. ISBN 80-7040-312-8.
13. KIDSON, P. *Románské a gotické umění*. Praha: Artia, 1973. 198 s. ISBN neuvedeno.
14. KITSON, M. *Umění světa - Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972. 185 s. ISBN neuvedeno.
15. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001. 179 s. ISBN 80-214-1844-3.
16. KOCH, W. *Evropská architektura: encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. Vyd. 1. Přeložil Zdeněk Vyplél. Praha: Ikar, 1998, 551 s. ISBN 80-7202-388-8.
17. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
18. MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
19. MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: IDEA SERVIS, 2002, 183 s. ISBN 80-85970-39-2.
20. PERGLER, P. a kol. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: SNTL 1969. 372 s. ISBN neuvedeno.
23. RAEBURN, M. a kol. *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993. 317 s. ISBN 80-207-0185-0.
24. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
25. SLAVÍK, F. A. *F. A. Slavíka Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. Rožmitál pod Třemšínem: Město Rožmitál pod Třemšínem, 2005. 294 s. ISBN 80-239-4958-6.
26. SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974. 447 s. ISBN neuvedeno.

27. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
28. ŠUCHMANOVÁ, K. *Postoje mládeže Příbramska k barokní architektuře (Svatá Hora)*. České Budějovice, 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
31. TOMAN, R. *Baroko: architektura - plastika - malířství*. Praha: Slovart, 1999. 503 s. ISBN 80-7209-179-4.
32. TOMAN, R. *Gotika: architektura - sochařství - malířství*. Praha: Slovart, 2005. 521 s. ISBN 80-7209-668-0.
33. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 278 s. ISBN 80-7042-691-8.
34. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

Elektronické zdroje

1. Archiweb. *Alvar Aalto* [online]. 2002 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&id=22&action=show>
2. Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Památky* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/hlavni-menu/turistika/pamatky/>
3. Oficiální stránky Města Rožmitál pod Třemšínem. *Starý Rožmitál* [online]. © 2015 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.rozmitalptr.cz/prislusne-osady/stary-rozmital/>
4. Římsko katolická farnost Starý Rožmitál a okolí. *Historie farnosti* [online]. 2015 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: http://www.farnostrozmital.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=2
5. Společnost Jakuba Jana Ryby. *Rožmitál pod Třemšínem, působiště Jakuba Jana Ryby* [online]. © 2013 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.jakubjanryba.cz/index.php/romital-pod-tremšinem>

10 Přílohy

1 Ukázka vyplněného dotazníku z šesté třídy

2 Ukázka vyplněného dotazníku z deváté třídy

Seznam obrazových příloh a jejich zdroj

Obr. č. 1 Hvězdová klenba. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Gotick%C3%A1_klenba#/media/File:Stj%C3%A4rnvalv.png

Obr. č. 2. Síťová klenba parléřovská a obkročná klenba. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 101.

Obr. č. 3. Kroužená klenba. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 110.

Obr. č. 4. Sklípková klenba. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 110.

Obr. č. 5. Převýšený oblouk. Druhy čelních oblouků. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://stavebnikomunita.cz/profiles/blogs/klenby>

Obr. č. 6. Stlačený oblouk. Druhy čelních oblouků. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://stavebnikomunita.cz/profiles/blogs/klenby>

Obr. č. 7. Šedesátistupňový oblouk. Druhy čelních oblouků. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://stavebnikomunita.cz/profiles/blogs/klenby>

Obr. č. 8. Opěrný systém. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://fm3b.blog.cz/galerie/dejiny-vytvarne-kultury/goticky-sloh/obrazek/80737055>

Obr. č. 9. Kružbové okno. TOMAN, R. *Gotika: Architektura – Sochařství – Malířství*. Praha: Slovart, 2005, s. 23.

Obr. č. 10. Vrcholný barokní portál. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 206.

Obr. č. 11. Kasulové okno. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 209.

Obr. č. 12. Zastřešení věží. HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 116.

Obr. č. 13. Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále, vlastní fotografie

Obr. č. 14 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (přední strana kostela), vlastní fotografie

Obr. č. 15 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (zadní část kostela), vlastní fotografie

Obr. č. 16 Gotický portál, objevený při opravách kostela v 70. letech 20. stol., vlastní fotografie

Obr. č. 17 Interiér kostela. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://www.farnostrozmital.cz/index.php?view=detail&id=78&option=com_joomgallery&Itemid=55

Obr. č. 18 Kostelní varhany. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://www.farnostrozmital.cz/index.php?view=detail&id=373&option=com_joomgallery&Itemid=55#joomimg

1 Ukázka vyplněného dotazníku z šesté třídy

Dobrý den,

dovoluji si Vás požádat o spolupráci na výzkumu k mé diplomové práci zabývající se vztahem dítěte staršího školního věku ke konkrétní sakrální architektuře.

Prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku, který Vám bude trvat maximálně 10 minut. Výzkum je anonymní, proto prosím o pravdivé odpovědi. Výsledky tohoto šetření poslouží pouze ke zpracování mé diplomové práce.

---

1. Třída *G.A.*

2. Pohlaví:

žena muž

3. Jaké jsou tvoje zájmy?

spors, hudba

4. Co konkrétně si představuješ pod pojmem architektura?

domy, sárby

5. Kde získáváš vědomosti o architektuře? *(možno více odpovědí)*

- ve škole
 na internetu
 z rodinných výletů
 v televizi
 jiné .....

6. Ve kterém z následujících předmětů ses seznámil s architekturou? *(možno více odpovědí)*

- dějepis
 výtvarná výchova
 český jazyk
 občanská výchova
 jiné .....

7. Maluješ, kreslíš nebo jinak pracuješ s motivem architektury při hodinách výtvarné výchovy?

ano ne

8. Pokud ano, uveď příklad.

maloval jsem kostel ve Starém Bozíměsíle.

9. Seřaď prosím tyto umělecké slohy od nejstaršího po nejmladší:
románský sloh – baroko – renesance – gotika

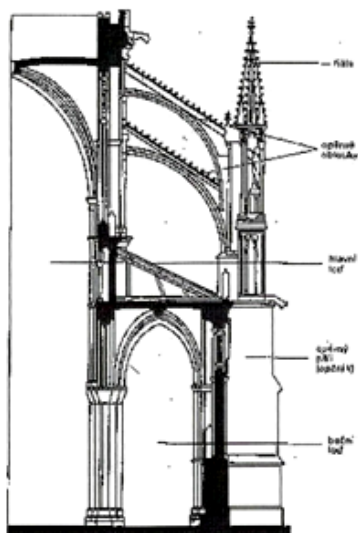
1. románský sloh
2. gotika
3. baroko
4. renesance

10. Prohlížíš si rád památky (významné starší stavby)?

ano   ne

11. Pokud ano, z jakého důvodu?

12. Jaký sloh je vyobrazen na obrázku?

Na obrázku je *gotický sloh*.....

13. Jakými hlavními znaky se vyznačuje baroko?

hodně zdobných prvků

14. Navštívil jsi někdy kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále?

ano ne

15. Pokud ano, z jakého důvodu?

Byl jsem na mši.

16. V jakém architektonickém slohu je kostel Povýšení sv. Kříže (na obrázku) postaven?

Kostel Povýšení sv. Kříže je postaven *v gotickém slohu*

17. Jaké památky ve svém okolí znáš?

zámeček, kostelky

18. Co bys ve svém okolí postavil, nechal a co zbořil?

necháám sám všechno.

2 Ukázka vyplněného dotazníku z deváté třídy

Dobrý den,

dovoluji si Vás požádat o spolupráci na výzkumu k mé diplomové práci zabývající se vztahem dítěte staršího školního věku ke konkrétní sakrální architektuře.

Prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku, který Vám bude trvat maximálně 10 minut. Výzkum je anonymní, proto prosím o pravdivé odpovědi. Výsledky tohoto šetření poslouží pouze ke zpracování mé diplomové práce.

1. Třída ...9....

2. Pohlaví:

žena

muž

3. Jaké jsou tvoje zájmy?

čtení
procházky a domovů

4. Co konkrétně si představuješ pod pojmem architektura?

čtení a navrhování (domů) staveb

5. Kde získáváš vědomosti o architektuře? (možno více odpovědí)

ve škole

na internetu

z rodinných výletů

v televizi

jiné .....

6. Ve kterém z následujících předmětů ses seznámil s architekturou? (možno více odpovědí)

dějepis

výtvarná výchova

český jazyk

občanská výchova

jiné .....

7. Maluješ, kreslíš nebo jinak pracuješ s motivem architektury při hodinách výtvarné výchovy?

ano

ne

8. Pokud ano, uveď příklad.

malování staveb z rožmického zámku

9. Seřad' prosím tyto umělecké slohy od nejstaršího po nejmladší:
románský sloh – baroko – renesance – gotika

1. románský sloh
2. gotika
3. renesance
4. baroko

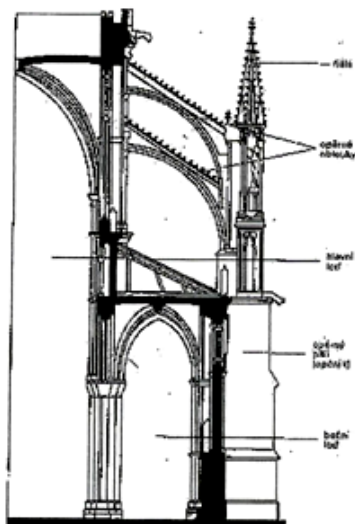
10. Prohlížíš si rád památky (významné starší stavby)?

ano   ne

11. Pokud ano, z jakého důvodu?

jsou zajímavé

12. Jaký sloh je vyobrazen na obrázku?

Na obrázku je .... gotika .....

13. Jakými hlavními znaky se vyznačuje baroko?

silné sloupky, členky, mohutný, kopule
pohyb (kulové) stěny, hodně zdobené

14. Navštívil jsi někdy kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále?

ano ne

15. Pokud ano, z jakého důvodu?

Na konci má předal J. S. Rygl.
Se ZUS a se školou pro inspiraci na kresbu.

16. V jakém architektonickém slohu je kostel Povýšení sv. Kříže (na obrázku) postaven?

Kostel Povýšení sv. Kříže je postaven *baroko*.....

17. Jaké památky ve svém okolí znáš?

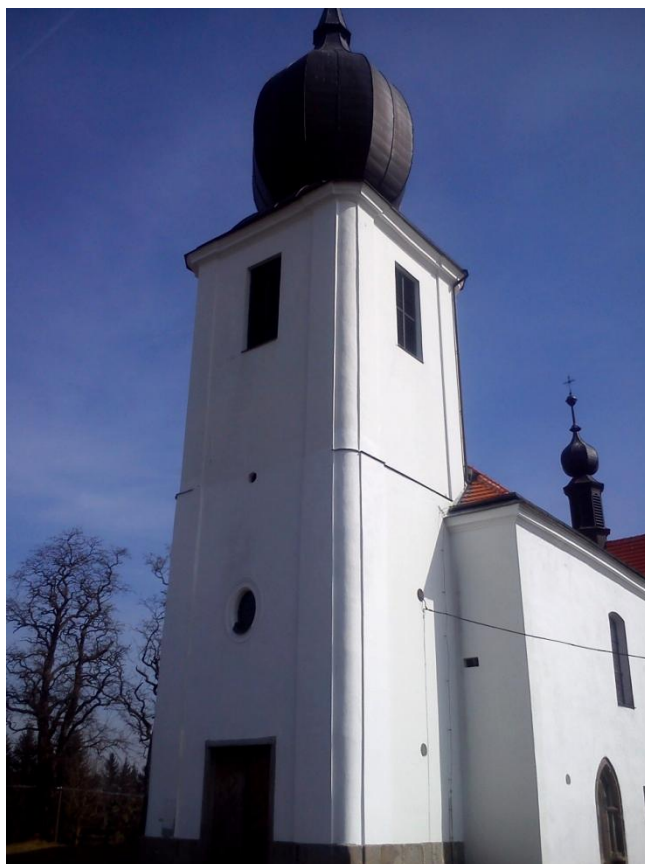
Povýšení sv. Kříže
Zámek na Vysoce
Zámek v Rožmitále
Zámek Březnice
Svatá Hora
Zámek Běláň, Dabčův

18. Co bys ve svém okolí postavil, nechal a co zbořil?

Měl by se zrekonstruovat rožmitalský zámek.

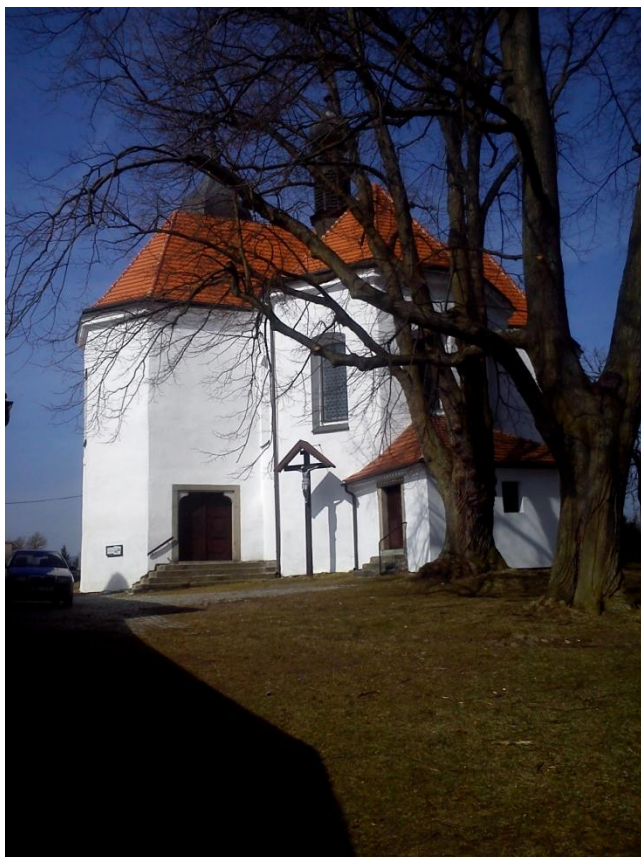

Obr. č. 13 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále

Obr. č. 14 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (přední strana kostela)

Obr. č. 15 Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (zadní část kostela)

Obr. č. 16 Gotický portál objevený při opravách kostela v 70. letech 20. stol.

Obr. č. 17 Interiér kostela

Obr. č. 18 Kostelní varhany